

jégeső, szárazság! Az ellen van biztosítás, a mennyi, annyi. De ez mint a rákfene, úgy kezd terjedni az ország testén végig s mind nagyobb-nagyobb tért foglal. Mintha az a tömérdek vér, mit őseink a föld védelmében kiontottak, most mind kikelt volna: vérben áll a vetés, s a szegény ember könyves szemmel nézi, mint ful a vérbe minden kilátása a jó termés iránt. — Nem ismerik ellenszerét, azon csak a természet segíthet, s ha az nem segít, szomorú esztendőnek nézhetünk elébe. „Isten óvja nagy csapástól mi magyar hazánkat!“ sohajunk föl mi is a költővel.

** (Pestmegye) a visszalépett Beöthy Lajos helyébe jun. 11-dikén délelőtt választá meg első alispánját. A megyeház nagy terme zsufozásig megtelt az alkalommal. Az alispáni székre gróf Szapáry főispán Szilassy Istvánt és Földváry Mihályt jelölték ki, s a szavazás nagy izgatottsággal folyt 11 óráig, midőn Beniczky Ödön a szavazás eredményét kihirdetvé. A beadott 364 szavazatból kapott Szilassy István 253, Földváry Mihály 111 szavazatot, s így a megye első alispánja Szilassy lett 142 szótöbbséggel. E hír kapcsában megemlítjük, hogy a megyei tisztikar Beöthy Lajos volt első alispánnak, a közgyűlés után egy aranyozott díszes kardot nyújtott át.

** (A király) II. Sándor orosz császárt a 2-ik számú (I. Sándor orosz császár) sorgyalog-czred ezredesutalajdonosává nevezte ki.

** (Amerikai udvariasság.) A budapesti tüzőoltó-egylet megkereste a st.-louis-i tüzőoltó intézet főnökét Hlley Tixton urat (Missouri állam), hogy az intézetük szervezéséről szóló szabályzatot küldené meg. Erre magyarul, republikanus egyszerűséggel írott levélben válaszoltak. E levél szabatos magyarsággal van írva s bár itt-ott érzik rajta, hogy írójára nincs a magyar nyelv gyakorlatában, az abban használt magyar tüzőoltó műszavak bizonyítják, hogy írójára hazája nyelvét a tálóban is miveli. Hiányan vannak itthon, kik az ellenkezőt teszik! ** (Halász László pesti szobrászt) megbizta a szerb kormány, a meggyilkolt fejedelem, Obrenovic Mihály szobrának mintázásával. A szobor előállításában 20,000 aranyig terjeszkedhetik.

** (Magyar színi előadások Bécsben.) A nemzeti színház személyzetének az a része, mely Paulai vezetése alatt Bécsbe készült, ott júliusban huszonegy előadást fog rendezni, nagyobbára népszínművekből.

** (Máltában is lakik magyar ember.) Kiss Ferenc hazánkba, a ki ott, mint mondják, nagy tekintélyben áll, közelebb a világtárlatot megnevezvén, egyszersmind eljött Pestre is s e napokban Zemplénben lakó rokonai látogatására utazott.

** (A bécsi piacon) megint nagyobb szerű bukás izgatta föl a már a nélkül is megrémült tőzsdét. A „Wechslerbank“ annyit csáfolat és ígéret után végtére is megbukott. E bank passzívát némelyek 30, mások 15 millióra teszik. A vágvölgyi vasúttársaság igazgatósága, mely a Wechslerbanknál 7 millióig van érdekelve, jelenti, hogy a szerződés és előlegesen tett intézkedések folytán a bank sorsától a vállalat egészen független és a veszteségtől egészen óva van.

** (A bécsi hitelintézet pénztárnoka: Pokorny) ki félmillió frtnyi sikkasztást követett el, jun. 9-én önként jelentkezett a bécsi rendőrségnél. Vallomása szerint pünkösd vasárnapján Bécsből Linzbe utazott s ott néhány órát töltvén, tovább ment Salzburgba. Itt is azonban kevés nyugta volt; a lelkiismeret furdalta és ezenkívül még fölismeretéstől tartott. Átment Stiriába, s ott barangolt, Csilben, az indóházban egy vasutiszit fölismerete, mit azonban Pokorny észrevevén, azonnal eltűnt. Ismét visszatért Linzbe s innen Bécsbe; kiszállt a vasuti indóházban — és nem ismerte fel egy rendőr sem, bár fényképét százával kioszták a rendőrök között. A vasuti indóházból bérkocsin ment a „zum Liedl“ című vendéglőbe, itt szobát vett, s azt írta a vendéglőkönyvbe: „J. Berger,

magázó Linzből.“ Különös, majdnem örjögő magaviselete nagyon feltűnt a pinzereknek, de nem mertek nála kérdést tenni. Sőtén maga elé tekintett, sokszor magában beszélt s egészen úgy viselte magát, mintha örült lenne. Vasárnap délelőtt elhagyta a vendéglőt, s azóta nem látták. Egész napon át az utcán bolyongott; föl s alá járt éjjel is, míg éjfél tájban benyitott a rendőrséghez, hol nem kovessé voltak meglepve, midőn a sokat keresett Pokorny egyszerre a rendőrbiztos előtt állt. Sirva és remegve tett vallomást; az el-sikkasztott értékekből csak tíz ezer frtot találtak nála. Vallomásának egyik részlete még nem hoztattak nyilvánosságra.

** (Öngyilkosságok.) Közelebb, a mint a „Linz“ gőzös Gönyőre érkezett, Szabó Anna, a hajóbeli szakácsnő, begrott a Dunába és oda is veszett. — Kabán József losonczi származásu csizmadia (36 éves) jun. 7-én éjjel a Rókus-kórház sétányán agyonlőtte magát, nem tudni mi okból.

† (Haldozások.) Dr. Pólya József, a magyar tud. akadémia rendes tagja, rövid betegség után f. hó 10-én elhunyt 72 éves korában. A boldogult a természettudományok buvárlója volt, s mint homeopatha orvos, szenvedélyes kertész és pomolog is hírt vívott ki. Pest határában nagy földjei voltak. — Koldozárról az a gyászír érkezett, hogy Úrmósi Boldizsár Ferenc, telekkönyvi vizsgáto szombat délután hirtelen meghalt hivatalos irodájában. 57 éves volt. Igen fiatal korában színész volt, majd a negyvenes években Borsodban Mező-Keresztes jegyzője s Szemere Bertalan (akkor főszolgabíró) bizalmas embere. Ezután fokokként haladt feljebb. Az ötvenes években a pesti kerület telekkönyvi igazgatója lett; a magyar kormány pedig rábizta Erdély telekkönyvezésének igazgatását. A gyászlap halála okául szélhü-dést emlit. — Mazár Jenő, nyitramegyei ügyvéd Karlsbadban június 6-án meghalt. — A külföldi halottak közül meg kell emlitenünk Vitet elhunytát Párisban. Benne a francia irodalom és tudomány, nemkülönbön a politikai élet egyik kiváló tagját veszté. Ujabb időben a nemzetgyűlés alelnökül vál.szottta. Irodalmi dicsőségét leginkább jeles műbirálatainak köszönheti, melyek a „Revue des deux Mondes“-ot díszítették, nemkülönbön jeles önálló műveinek, melyeket a művészetekről irt.

Nemzeti színház.

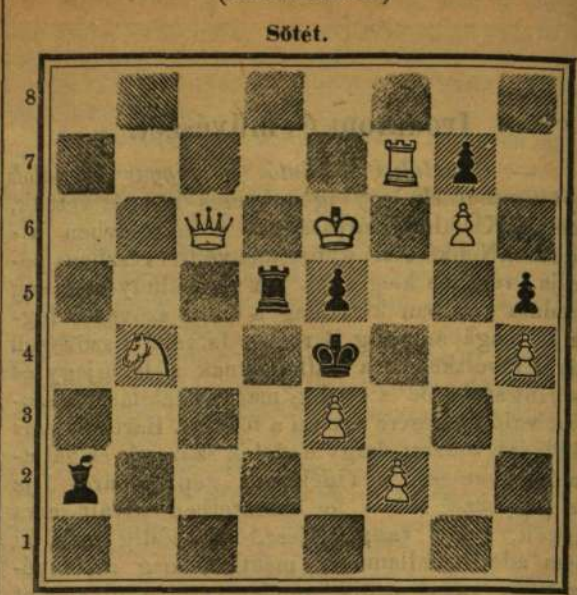
Péntek, jun. 6. „A légyott.“ Vigjáték 1 felv. Irta ifj. Ábrányi Kornél. — „Házi gyógyszer.“ Vigjáték 1 felv. Francziából ford. Sziglietti Jolán. — „A miniszter előszobájában.“ Dramolet 1 felv. Irta Hahn R. Szombat, jun. 7. „Faust.“ Opera 5 felv. Zenéjét szerz. Gounod. (Hauk Minnie k. a. első fölléptéül.) Vasárnap, jun. 8. „Dobó Katica.“ Történelmi népszínmű 3 felv. Irta Tóth Kálmán. Hétfő, jun. 9. „Stuart Mária.“ Történelmi szom. játék 5 felv. Irta Schiller; ford. Kelményi. Kedd, 10. „A seppilai borbély.“ Vig opera 2 felv. Zenéjét szerzte Rossini. (Hauk M. k. a. fölléptéül.) Szerda, jun. 11. „Sakk a királylakk.“ Vigjáték 4 felv. Irta Schaufert A. H. ford. Dóczy L.

Szerkesztői mondanivaló.

— Temesvár. J.—a. Acinaso küldeményt vettük s a közlendők sorába beigattuk. Az „ódon ujdonságot“ is érdekel olvastuk. — Győr. H. F. Az a levél a küldeménynyel a kellő módon érkezett hozzánk; különben sem lett volna semmi baj. A kívánt adatnak elfoglaltatásunk miatt maig sem nézhetünk utána. — Pest. —y. Az érdekes hosszabb elbeszélést csak a jövő hónapban, most folyó nagyobb közleményünk befejezésével kezdjük meg. — Kassa. „Egy ifju“ nak. Ez az „Egy gondolat“ még nagyon ifju, bár mióta ifjak vannak, folytonosan dalolják. — Pest. „Kis kertemben.“ E dalból a fele rész egészen jó, de az szórul szóra Tompából van véve; a másik része sem külön, sem a másik mellett nem ér semmit. „A fuzfa“ című czíméhez méltó poézis. — D.-falusi orvosnak. Daczára e verseknek igen derék orvos lehet, de úgy látszik Appolonak nem olyan kedvence, mint Aeskulapnak.

SAKKJÁTEK.

707-ik sz. f. Pap Dezső-től (Miskolczon.)

Világos indul s a negyedik lépésre mattot mond.

A 702-ik számú feladvány megfejtése.

- (Pap Dezsőtől Miskolczon.) VII. Söt. 1. Kc6-d7 h3-h2 2. Kd7-e8 h2-h1 V(a) 3. Fe8-d7 tetszés szer. 4. Fd7-f5 mat

Helyesen fejtették meg: Veszprémben: Fülöp József. — Miskolczon: Czenthé József. — Gálsán: Aradon: Kovács Albert. — Debreczenben: Zagya Imre. — Jászkiáren: Galambos László. — Sziget-Csápen: Mayer Károly. — Ufalun: Farkas Ferenc. — A pesti sakk-kör.

Rövid értesítések: Miskolcz: P. D. A kérdéses három lépéses feladvány megfejtése: 1. Bd5-d7 2. Be6-c5 stb.

Előfizetési fölhívás

VASÁRNAPI UJSÁG és Politikai Ujdonságok 1873-ik évi július—decemberi folyamára.

Előfizetési föltételek: A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Félévre (július—december) 6 frt Csopán a Vasárnapi Ujság: Félévre (július—december) 4 frt Csopán a Politikai Ujdonságok: Félévre (július—december) 3 frt

Egyes előfizetések legelőszertűben postai utalvány által eszközölhetők, a melyre bérmentesítésül csak egy darab 5 krajczáros bélyeg kívánatik.

Tíz előfizetett példányra gyűjtőinknek egy tiszteletpéldánnyal szolgálunk. Pest, június-hó 1873.

A Vasárnapi Ujság és P. Ujdonságok kiadó-hivatala (Pest, egyetem-utca 4. sz. a.)

TARTALOM.

Gróf Majláth Antal (arckép). — Élet-tanács. — A pénz és a hitel, II. — Egy amerikai vállalkozó, II. — (Barnum arcképpel). — A bécsi „Práter“ (két képpel). — A felsőbb nőnevelés Oroszországban. — Magyar Amerika III. — Bucura menő sokács nők (képpel). — Egyveleg. — Tárházi: Irodalom és művészet. — Közintézetek, jegyletek. — Közlekedés. — Balesetek, elemi csapások. — Mi újság? — Nemzeti színház. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti-naptár.

Felölös szerkesztő: Nagy Miklós (L. magyar-utca 21. sz.)

Előfizetési föltételek: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 12 ft. — Félévre 6 ft. Csopán a Vasárnapi Ujság: Egész évre 8 ft. Félévre 4 ft. — Csopán a Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft. — Félévre 3 ft.

Hirdetési díjak, a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságokak illetőleg: Egy négyszer hasábozott petit sor, vagy annak helye, egyszeri igtatásnál 10 krajczárba; háromszori vagy többszori igtatásnál csak 7 krajczárba számíttatik. — Kiadó-hivatalunk számára hirdetésmenyeket elfogad Bécsben: Oppelk Alajos. Wollzeile Nr. 22. és Haasenstein és Vogler, Wollzeile Nr. 9. — Bélyegdíj, külön minden igtatás után 30 kr.

Pólya József.

(1802—1873.)

PÓLYA JÓZSEF.

Régi emberek, egy elmúlt korszak még fenmaradt munkásai, akkor is tiszteletre méltók, ha e tiszteletet csak régi érdemeik fölretett kincsével táplálhatják. Annál inkább, ha egykori bajtársaiktól elhagyva s maguk maradvá is, az új nemzedék körében, még hasznos munkálkodással töltik öregségüket s érdemeik tárlházát folyvást gazdagítják.

Pólya József ez utóbbi, kétszeresen tiszteletre méltó veteránok közé tartozott. S midőn néhány nappal ezelőtt, váratlan halálának híre, rövid betegség után, számos barátait s még számos tisztelőit fájdalmasan lepte meg, senki se volt, a ki ne érezte s ne vallotta volna, hogy egy hosszú, de mindvégig munkás élet zárult be. Mert Pólya, bár a tudomány elméletében sokképen elmaradva a gyorsan haladó kortól s kivált a természettudományok mindennap hatványozott mértékben, szinte rohamosan gyarapodó új vivmányaival többé lépést nem tarthatva, régi eszmék, s ma már meghaladott álláspontok korlátai közt mozogva, tudományos tekintélyt lenni megszűnt is az elméletekben, de a gyakorlati élet terén hasznosan s áldatosan működni csak halálával szűnt meg, — sőt talán azzal sem, a mennyiben hosszú élete anyagilag dúls keserményét marandó szellemi érdekek ápolására hagyta hátra.

Az érdemes veterán tudós s ritka ember- és természetbarát arcképét és élettrajzát, a „Vasárnapi Ujság“ már tizenkét évvel ezelőtt fölvetve Pantheonába. S azért most, az elhunyt emlékezetének még egyszer áldozva, élettrajzi adatai előadásában rövidke lehetünk.

Pólya József 1802. jan. 1-jén született, Barsmegyében, Nagy-Szecsce nevű kis faluban, egyszerű földműves szülöktől. A gyermeknek nagy kedve levén a tanulásra, apja

papnak szánta. De a fiúnak nem volt inyére a papi pálya, orvos akart lenni s ezért apja megnehezeltvén, levette róla kezét. Ő azonban nem az az ember volt, a kit akadályok, mások ellenzése, sőt a szükség fenyegetései is eltántoríthatnak volna föltűt czéljától s inkább nélkülözésekkel küzdve, saját erején tartotta fenn magát, míg Losonczon a lyceumot, s Pesten az orvosi tanfolyamot bevégzte. Orvostanairai örömmel s bámulással látták vasszorgalmát, gyors fölfogását, finom orvosi érzékét s haladását; harmad-negyed-

sokban dolgozta ki s mutatta be. És mire orvosi szigorlatait letette, s tudori oklevélet megkapta, a fiatal orvos, már mint rendelvényező, némi hirben állott. Betegjei voltak s minden gondolkodás nélkül a fővárosban telepedhetett meg.

Az 1831-ki nagy kholera, midőn orvosi bátorsága kitüntetésére nagy mezőt nyitott, emberbaráti koszoruját is segített megfogni. A keletről jött pusztító kór, a halálnál halálosabb ijedelemmel töltötte el az országot s a fővárost is. Az ismeretlen ellenség, melynek támadási modorát még nem tanultuk ki s egyetlen hozzáférhető oldalát sem fedeztik föl, még ijesztőbb. S az első kholera, (nehány nemzedék óta legalább az első), nemcsak a martaléknak kitett népet, hanem a menségre rendelt orvosi kart is megijesztette. Külön kórház állíttatott a kholera-betegek számára; de a vállalkozó orvosok, a borzasztó betegség rémárczától megijesztve, rendre hagyták el elfoglalt állásaikat. Pólya azon kevesek közé tartozott, a kik, midőn bementek a kholera-kórházba, erősen elhatározták, hogy vagy ott halnak meg, vagy csak a kór megszüntével jönnek ki onnan. S mind végig hiven is megállta elhatározását; az egész idő alatt, éjjel nappal, fáradhatatlanul forgolódott betegjei körül, nemcsak közvetlenül segítve a hol segíteni lehetett, hanem észlelve a betegség tüneteit, a tudomány számára. Jelentései, melyeket József nádor rendeletére, napoként irt, a ragály megszünte után összegyűjtve, fő részét teszik: „A keleti kholera körüli észleletek összege“ című

(latin nyelven kiadott) munkának, mely tudományos tekintetben is becses, s mely, német nyelven is megjelenve, a külföldön is elismeréssel találkozott s itt-ott még ma is idéztek.

Két hónapig volt Pólya a kholera-betegek

Table with 5 columns: Hónapi-és Hetnap, Katholikuss és protestáns naptár, Görög-orosz naptár, Izraeliták naptára, Nap Hold. It contains a calendar for the month of June, listing days, dates, and corresponding events or religious observances.

közé bezárkózva; mint szénfekete hajú ifjú lépett be oda, s megszurkúlva, a gond, fáradság, éjszakázás s folytonos halálvesztély által, jött ki onnan. De hírneve terjedt s kitélések az elsőrangú orvosok közé számították. Az, hogy használható az emberiségnek, még a hírnévnél is több volt neki.

Érdemeiért a Rókus-kórház másodorvosává neveztették ki. Alatta a kórház annyira megnépesedett, hogy már fiók-kórházról is kelle gondoskodni; s ő elvállalta annak vezetését, hova azokat a kétségbeesett betegeket vitték, kiknek nyavalyája már az orvosi tudomány minden kísérletein dacolni látszott. De neki épen a nehéz föladatak kellettek, mert tanulni akart, hogy az ily esetek kóránál az emberiségnek használhasson. Soha sem volt a nélkül, hogy rendszer orvosi gyakorlat s kötelességei mellett még külön föladatakat is ne tűzött volna maga elébe. Ilyen volt a sömörfele kútegek s általában a bőrbetegségek tanulmányozása, melyek körüli észleleteit s fíradhatlan kísérletek után szerzett tapasztalatait, és egészen saját gyódmódját külön munkában rakta le, („Observationes de herpete“ stb. 1837) melyről a legtekintélyesebb külföldi orvosok s szakfolyóiratok is nagy elismeréssel nyilatkoztak. Máskor az elme- és kedély-betegségek tanulmányozására adta magát, s ilyenek számára külön kórház még nem lévén, — míg megyei s országgyűléseken egy országos tébolyda fölállításának szükségéről ékes szónoklatok tartattak — ő saját költségén nyitott egyet, a pesti városerdőn kívül megvett saját kültekén s azt, nagy áldozatokkal, három évig tartotta fenn.

Említett latin munkáin kívül, mint magyar orvosi és természettudományi (és természetrajzi) író, az „Orvosi Tár“, később a „Gazdasági lapok“ stb. lapjait gazdagította számos értekezéssel. Tudományos érdemeit méltányolván az akadémia, már második évében, 1832-ben lev. tagjává, 1858-ban pedig rendes taggá választotta. S az akadémia is folyvást, nemesak névvel, hanem valóban munkás tagja is volt; ennek körében tartott fölolvastatásai, a legutóbbi évekig, meg-megjelennek az akadémia közlönyében.

Orvosi gyakorlata a legszélesebbek és a legelismertebbek közé tartozott a fővárosban. Mig virágkorában volt, az ország különböző vidékeire is gyakran hivatott orvosi tanácskozássokra. S jövedelmei, természetesen, megfelelőek széles gyakorlatának, bár emberbaráti jellemvonása mindig tulnyomó volt orvosi működésében is. Egyszerű, fénytelen életet élvén, szép vagyont szerzett s azt saját szorgalmával rendkívül értékesítette.

Gyermekei nem lévén, s csak pár év előtt nősülvén másodsor, öregkora legnagyobb részét családtalan magányban tölté. A főváros kültekén, jutányos áron, akkor még egészen haszontalan birtokot szerzett, melyet mint szenvedélyes kertész és gyümölcstermelő-ültetvényekkel, gyümölcs-kertekkel stb. paradicsommá varázsolta át. Agg napjai gyönyöre s mind végig fíradhatlan munkásságának színhelye volt e birtok. Barátai gyakran látogatták s a buja tenyésztésben, a dús gyümölcsözésben ép annyi gyönyört találtak, mint a mivelő szorgalmában, kit az általa teremtetett új világ ölen nem lehetett tisztelet és rokonszenv nélkül nézni.

A városba csak olykor, betegeihez, barátaihoz, vagy az akadémiai ülésekre járt be, melyeknek mind végig állandó alakja maradt, a galamb-fehér hajú és szakállu agg tudós, ki az olvasó-asztal mellett is nem ritkán jelent meg, ha olykor egy-egy elkésett elmélettel is, mely az újabb kor embereinek ellenmondásait hívta is ki, de azért mindig

tiszteletet gerjesztett egy emberi egyénisége, mint nemes és közhasznú munkálkodása által. A napi kérdések vizsgálata mind végig érdekelte. Az 1863-diki aszály után: „Az aszályoság természetéről,“ — az önkéntes teremtődés vitáskérdésének fölmerülésekor az „Omne vivum ex ovo“ (minden élőlény tojásból lesz) igazságról s talán legutóljára „A növény-elméletek alkalmazásáról a növény-iparra“ olvasott.

Igy töltötte élete végéveit folytonos munkásságban, mely ismeretes szigorú mértékletességével együtt, késő koráig állandó egészséget, fűrgeséget és testi-lelki vidámságot biztosított számára. Egy tiszteletre méltó alak a múltból, kinek vonásai soká megmaradnak emlékezetünkben, kinek nevét még késő ivadékok is kegyelettel fogják emlegetni.

A várrom.

(Göthe költeménye.)

Amott a hegytetőn fenn
Áll régi vár roma,
Kapuk s ajtók megett itt
Lovag s ló állt valaha.

Ajtók, kapuk leégtek,
Nem látni, alig nyomát.
Az összedült falak ürét
Most szabadon kúszom át.

Emitt egy pince állott,
Jó borral telided-tele...
Korsóval pinczérő
Nem jár most abba le.

Nem rakja a poharakat már
Várúr vendégeinek,
A papnak a miséhez
A kis üveget nem tölti meg;

Nem nyujt a szomjazó csatlósnak
Egy kortyot a grádcison,
S jó szót a jó adományért
Nem kap már, nem bizony.

Mert oszlop és gerenda
Mind össze van gye rég.
S kápolna, grádcis, toroncz:
Mind hamv- és rom-keverék.

De a hogy a sziklafalakra
Minap negédesen,
Kobozzál és üveggel
Fölkúszott kedvesem:

A néma üregekből
Oly vig kedv töre ki,
S körül, mint régen-régen,
Minden oly ünnepi,

Mintha sok uri vendégre
Várnának a néma falak,
S mint hajdan: egy fiatal pár
Áll im a boltok alatt.

És mintha a kápolnában
Pap állana szembe velünk,
És kérdi: szeretitek egymást?
S mosolyogva igent felelünk.

Mély, ünnepélyes ének,
Szivünk' áthatva szól,
S a sokaság helyett rá
A vízhang válaszol.

S a mint alkony felé már
Mindent mély csend temet:
A nap még fölpillant
A bérezre — és lement.

S a csatlós és pinczérő,
Mint honn, oly vigan időz:
Ez kinkázkók váltja,
Az meg köszönni se győ...

Szász Károly.

A nagymámi ládája.

(Elbeszélés.)

Csornai Sándorka olyan szerencsés gyermek volt, hogy két nagymámi is lakott a háznál s a mit az egyik rotont hozta kegyetlenséggel; a mit az egyik venyigé-vel, vagy más alkalmas vesszővel keserített zsenge évein, azt a másik igazi édességekkel édesítette meg. Sándorka az egyik nagymamát rettegte, a másikat kikacagta, az egyik mumusa volt, a másik rabszolgája. Nem is lakott Sándorka soha az első szobában, a hol apjának anyja az öreg Csornainé tartotta rezidenciáját, hanem mindig a hátulsó szobának kis oldalszobájában szállásolt, mely Sándorka anyja nagymamájának volt holtigtartó külön szobája. Ebben a külön szobában lakott a nagymámi hosszú ideig s itt dajkálgatta unokájának kis gyermekeit s a többi halála után Sándorkát, az *egyfűt*. A nagymámi lakásának, a benyílóknak alig volt egyéb butorzata, mint egy ágy, egy parányi asztal, két bőrös karszék, melyeken a régi sárgarézszőgek közül napra több-több vesztette el a lapos, sárgaréz kalapját, mert Sándorkának kiváló gyönyörűsége telt benne, hogy a szögek fejét kis bieszkájával lefeszegette. A nagymámi ezt nem szokta észre venni, mert csaknem egészen vak volt. A merre csak járt, mindig Sándorka volt a kalauza s a félig vak nagymámi csak egyetlen egy helyen tudta legjobban az utat, sőt rajta kívül senki más nem is tudta s ott mindenkor egész biztosan el tudott igazodni. Ez a hely a nagymámi nagy kék ládája volt, melyen még ötvenhatvan esztendei használat után is meglát- szott, hogy valamikor gyönyörű szép tengerszínre lehetett mázolvá. A benyílóknak ez a láda volt a legfontosabb butora s az egész család meg volt róla győződve, hogy ez a nagy edény valamikor igen gazdaggá fogja tenni Sándorka apját és anyját.

Hanem Sándorka e reményekről keveset álmodott, és soha sem gondolta, hogy az ő jövődó urasága egészen attól a nagyládától függene. Pedig a nagymámi ezt nagyon sokszor el szokta neki beszélni, hanem hát mit értsen egy négy esztendő gyermek egy nyolczvan esztendő gyermek beszédéből?

Az agg szépanya és a kis másodunoka közt ezt a barátságot semmi sem zavarta meg. Hiába mondta az öreg Csornainé, a mérges nagyanya, fiának és menyének, hogy az a vén bolond papné egészen elrontja a kis gyermeket! Nem használt semmit, mert a nagymámi bebizonyította, hogy mikor Sándorka három testvérével együtt fekiadt vörös himlőben, aztán patésban: a többi három gyermek meghalt, de Sándorka megmaradt, mert ő folyvást imádkozott érte. Neki szüksége van erre a gyermekre, ezt az isten az ő kedvéért tartotta meg!

Lassanként rájött az egész háznép arra a gondolatra, hogy a kék ládához köthető remények egyedül csak Sándorkát illetik.

Ha lesz a kék ládában valami a nagymámi halála után: az minden esetre Sándorkának lesz testálva. — De vajjon lesz-e benne valami, holott abból évről évre soha semmi pénz, de csak egy fillért sem szokott elővenni a nagymámi. Tenni sem szokott bele semmit azokon a leveleken kívül, a melyek tavasszal és ősszel érkeztek hozzá Bécsből Rozália-napkor márcziusban és Katalinkor novemberben.

Ezek a levelek nagy paksaméták voltak, épen olyanok, mint a hivatalos levelek. Roppant nagy betűkkel volt a címök írva s a helybeli reformált lelkésznek szoltak, hogy adja át Tisztelendő és Tudós Rékasi

Rékassy Péter, néhai ev. ref. lelképásztor és esperes özvegyének Tüdös Rozália Katharina asszonyságnak. Hogy belől mi volt ezekben a levelekben, azt az öreg asszonytól soha senki sem hallotta más, mint Sándorka, a kinek a nagymámi hűségesen elmondta a tartalmát, a nélkül, hogy el tudta volna olvasni, s a nélkül természetesen, hogy abból Sándorka csak egy betűt is értett volna. A bécsi nagy levelet olyan biztosan várta már a háznál mindenki s olyan biztosan várta kiváltképen az öreg nagymámi, hogy a levél elmaradása épen úgy meglepte volna, mint Sándorka halála.

Az öreg Rékassy né ezeket a leveleket is sokszor kapcsolatlan emlegette a kis fiu nevével s unokájának, ifjabb Csornainénak, néha, nagy titkon, megvallott annyit, hogy Sándorka is lesz valamikor bécsi lakos. Ifj. Csornainé keveset adott az ilyen beszédre s nem sokat remélt az egész bécsi komédiától. A helybeli pap is csak annyit tudott a dologból, hogy a levelek „az agenciától“ érkeznek Bécsből, de hogy az udvari ágens küldi-e, vagy valami ajtónálló szolgál: arról nem tudott szólni.

Pedig csakugyan az udvari ágens küldte a leveleket mind ősszel, mind tavasszal. Semmi egyéb nem volt bennök, mint egy három-négy sorból álló kaptafára készült levél s ahhoz két vagy három kötelezvény, vagyis akkori nevén obligáció volt mellékelve, a melyekre az öreg asszony csak annyit mondott, hogy „a jó isten mégis csak jó!“ s az egész csomagot a kék ládába tette, egy nagy skatulyába, melynek lakatkulcsa mindig a nagymámi nyakában függött, valamint a kék láda lakatjának kulcsa is.

Az évi rendes levelek írója soha sem várt választ, talán azért, mert tudta, hogy a tisztelendő nagyasszony Rékassy né már nehány év óta félig-meddig megvakult, vagy azért, mert valami más uton szerzett magának tudomást a levelek rendes megérkezéről.

Ötödik éves korában már Sándorka is két levélre emlékezett, olyan pontosan megjötték a csomagok s a mint a nagymámi könyvnélkül elmondta előtte a tartalmát, annyit megjegyzett belőle, hogy a nagymámi testvére írta, meg hogy semmi baja sincs neki. Mikor a harmadik-negyedik levélre is jól emlékezett már, akkor azt is meg tudta tartani, hogy Huszárnak hívják azt az embert, a ki a nagymáminak írja a leveleket. Azt azonban senki sem érte, hogy egy Tüdös nevűnek hogyan lehet Huszár nevű testvére.

Az első szobában lakó zsémbes Csornainé már nagyon megunta a titkot és egy család tanácskozásban, melyen az ő saját elnökele alatt férje az öreg Csornai, és menyje az öreg papné unokája voltak jelen, egyenesen kinyilatkoztatta, hogy a vén asszonynyal nem kell tovább komédiázni, hanem vagy álljon elő a dologgal a maga valóságos igaz mivoltában, vagy pedig szedje föl a sátorfát, aztán telepedjék meg ott, a hol majd jobban szereti a szállásadókat.

Az ifjabbik Csornai látta, hogy itt a szót neki kell fölvenni, mert az ő felesége nem olyan asszony, hogy az valakivel nyelvelésbe állna, már a nevelése sem olyan, hogy öregekkel szótvitába akarna keveredni. Csakugyan tartott is egy egész orációt.

„Engedjen meg, édes anyám, de az az öreg asszony már megfizette ám a szállást, tartást nálunk, mikor a mostani új szessiót vettük, mert három fertályt az ő pénzéből fizettünk, egy fertályt meg az én keresményemből. Aztán az az öreg asszony, ha édes anyámnak idegen is, de az én feleségemnek meg nekem öreg anyáknak. Nem is azért jött az ide, hogy minket kiéljen a magunkéból, hanem azért, mert csak egyetlen egy uno-

kája van, azontul senkije sincs a föld kerekégén, aztán ha mi elutasítjuk, gazdag uri asszony létére is a máságya szalmáján hal meg.“

Ezt még tovább is így folytatta s mondott egy-két olyan szót, hogy az öreg Csornainé a gutta környéketez belé. Szét is kergette az első szobából az egész gyűlést s fölfeküdt a kemence mellé a maga vaczkára s harmadnapig semmi élő állat nem hallotta a szavát, kenyérnél, víznél egyébhez nem nyult, ahhoz is csak éjszakának idején, mikor senki nem látta. A nagymámi egyszer már be is küldte hozzá Sándorkát, nem halt-e meg? Sándorka besettenkedett, de a duzzogó, gubbaszkodó öregasszony észre vette s ágyáról leugorva az ajtó megett álló czirokseprővel vagy neki esett a kis fiu hátának, hogy az ordítva szaladt a nagymámihoz jelentést tenni öreg anyja életben létééről.

Ezt a nevezetes házi jelenetet talán soha el nem feleldik, ha pünkösdt tájon ismét egy levelet nem kapott volna a nagymámi Bécsből. Ennek a levélnek semmi hivatalos formája nem volt s egyenesen a nagymámi nevére volt czimezve, a helybeli tisztelendő ur kikerülésével. A szegény öreg vak asszony nem tudta mit csináljon, mert mikor feltörte egészen másféle papírost talált benne, mint a korábbiakban. Ebben nem volt semmi obligáció, csupán csak egy levél, mely azonban ugy látszott hosszabb a szokottaknál. Ezt nem lehetett könyv nélkül, látatlanul elolvasni, Sándorka pedig eszes kis fiu volt ugyan s az „a bé ab“-ot is tanulta már sillabizálni, de még nem tudott elolvasni egy levelet.

Az öreg asszony kezei elkezdtek reszketni, úgy hogy Sándorka egészen megijedt. Az öreg nagymámi mindig panaszkodott ugyan, de soha rosszul nem volt; mindig nyugott, de soha nem sirt s most a reszketés után egy nagyot sikoltott, hátra vetette fejét a karos székben s megeredtek a könyvei és zokogott keservesen. A kis fiuak elszorult a szíve, de nem tudta mit csináljon; szeretett volna hangosan sírni, vagy kiszaladni, de nem tudott, vagy nem mert. Ugy ült ott a nagy kék ládán, mint ha oda lett volna kötözve. Azt gondolta, hogy most a nagymámi meg akar halni, azért emlegette már egy hét óta mindig, hogy a pisze asztalossal kellene már egy politúros koporsót csináltatni, elférne a padláson. A kis gyermek megrémült erre a gondolatra, mert ő még soha sem látta sírni a nagymámit; szemait kezeivel eltakarva leborult és meglapult a láda tetején s ott szepegett. Kis szívcskéje egészen elszorult s e borzasztó helyzetből csak az mentette ki, hogy a nagymámi egyszer megszólította:

— Sándorkám, galambom, gyere nézd meg ezt a levelet, nem feketé itt ez a pecsét rajta? — kérde, egyik mutató ujját a pecsét mellé nyomva, hogy jobban rámutasson.

A kis gyermek összeszedte magát, föl egyenesedett, oda nézett, leszállt a ládáról s az öreg asszony ismételt kérdésére neki bátorodva felelt.

— Dehogy feketé nagymámikám, inkább olyan szép piros, mint a kit máskor adott nekem, mikor nem akartam az iskolába menni.

Az öreg asszony megfogta a kis gyermek fejét, megölelte, oda szorította a szíve tájához, ráborult és megeredtek újra a könyvei s örömben egész végig sirta a gyermek ábrázatját.

Sándorka kiszabadította magát, kiszaladt az ajtón, megkereste édesanyját és sírva adta neki tudtára, hogy a nagymáminak megint levelet hoztak, aztán nagyon sir. Talán ezt nem is az a huszár írta.

— Menjen be hozzá, édes anyám — folytató Sándorka rábeszélőleg — mert a nagy-

mámi meg akar halni; már a héten is koporsót akart csináltatni magának a pisze asztalossal.

A fiatal asszony sem mondatta ezt magának kétszer, egy pillanat alatt benn volt a nagymáminál, ki ekkorra már egy kissé csilapodva keresgért a nagy ládában. Kivette a skatulyából a legutolsó hivatalos levelet s odafordult unokájához.

— Leányom — szolt hozzá, mielőtt az még ijedtében szóhoz juthatott volna — épen hivatni akartalak. Tudsz-e még olvasni? No ha tudsz, olvasd el nekem ezt a levelet, mi van benne. Aztán csak az uradnak mondd ám meg, vagy annak se! Jó ember-e az urad? No ha jó, hát hála istennek; elég rossz az anyja. Az ipad szeret-e téged? Örülj neki, ha szeret, aztán becöld meg, mert az olyan mint egy uri ember. Bár az urad olyan volna! Hát hogy az is olyan! — azt mondod? Majd meglássuk milyen; csak olvasd el ezt a levelet.

A fiatal asszony elolvasta. A szokott hivatalos levél volt az első, mely évről évre így hangzott:

Egyetlen néném, drága Katiczám! Neved napjára itt küldöm a felesztendei fizetésem feléről az obligációkat. Bizonyos helyre vannak kiadva a pénzek. Jól vigyázz az irásokra. Ha a jó isten megsegít, a célt már rövid időn elérjük. Semmi bajom! Ölelek, csókolak. Mindent tudok rólatok. Szeretted öcséd Huszár János.

Ez jól volt. Ebben nem volt semmi baj. Ez a mult Rozália napkor érkezett s épen az volt benne, a mit az öreg asszony már régóta tud könyv nélkül. Hanem mi lesz a másikkban!

— Itt a mostani levél leányom! Olvasd el ezt is.

A fiatal asszony ezt is szépen fölolvasta: Egyetlen néném, drága Katiczám! Meg ne ijedj, mikor ez a levél kezdedbe kerül. Semmi rossz hír nincs benne, sőt inkább az egész olyan, hogy a jó istenek hálat adhatunk érte.

En a nyári augusztusi pesti vásárok szeretnék veled Pesten találkozni. Hisz, hogy ez elrettentő nagy kívánság részéről, de gondold meg édes néném, hogy akármilyen öregek vagyunk is: ennek mégis meg kell lenni. Most az egyszer — utóljára. Találkoznunk akarok veled, hogy megtegyük a fundációt, melyért veled együtt egész életemet hazámnak, nemzetemnek és egyházamnak ítélem. Elintézzük a dolgot végképen s aztán elválnunk, hogy nyugodtan haljunk meg távol egymástól.

Instállak, lelکم néné, hogy mindenképen teljesítsd ezt a kérésemet. Lesz ám ennek a találkozásnak még akkor is hire, mikor mi régen el leszünk temetve, te a szentágotai, én a bécsi temetőbe.

Szálljatok meg ott, a hol szerettek; én a régi jó „Arany sas“ vendéglőben leszek csókollva s ott megkereslek. Ölelek, csókolak drága néném. Vagyok szerető öcséd Huszár János.

Mikor a fiatal asszony ezt a levelet elolvasta, a szegény nagymámi majd meghalt örömben. Nyolczvankét esztendő volt, de egy perczig sem habozott, hogy a tizenöt-husz mérföldnyi utat megtegye Szent-Ágotától Pestig. Csak azt az egyet sajnálta, hogy Sándorkát nem viheti magával. Unokájával az ifjabb Csornainéval s annak férjével együtt tették az előkészületeket s augusztusban megindultak a pesti vásárra.

(Vége kov.)

Az erdélyi szászokról.

A hazánknak élő más nyelvű népek ismertetés-képeiben és leírásokban csaknem kezdettől fogva egyik főfeladatának tartotta a „Vasárnapi Újság”. Csak legközelebb is több képet közöltünk, melyek a magyarországi kisebb szláv fajokat ismertették. Most az erdélyi szászokról szólunk, kiket tán magában Erdélyben sem ismernek eléggé, hát még a Királyhágón inneni részeken!

A szászokat most különben is napirendre hozta a bécsi közkiállításra épült erdélyi szászok, mely már maga is mutatja, hogy e faj bizonyosan munkás és takarékos, ennek következtében jó módú.

De természetesen még egészen más hatásuk az ilyen népművelési tárgyak akkor, ha az ember a hely színén, a környezettel együtt látja, s figyelmét a fény-áradatok mellett az árnyék sem kerüli el. Mily sajátos már például csak azt tudni, hogy azokban a tiszta és rendezesen épített szász falukban, melyek oly éles ellentétben állnak egy-egy szalmas kunyhókból, füstös vityillók-ból álló oláh faluval, jómódú, de nagyon is fősvény és önző nép lakik s a cserpes tetők alatt nem eléggé otthonos a barátság és vendégszeretet.

Ez a gyöngesség azonban még csekély baj ahhoz a másikhoz képest, mely már egyenesen a szász nép erkölcsisége rovására pusztít. A „kétgyermek-rendszer” név alatt ismeretes ez a bűn s ez nyíltan és kerekén szólva, azt teszi, hogy a szász anyának nem szabad két gyermeknél többnek lenni, mert különben a vagyon nagyon megoszlanék s a gazdag szász ember ivadéka szegénységre jutna. Az orvosrendőri kötelezőségei közé tartozik e kérdés részletesebb vizsgálata s az erkölcsi feltételekre teendő intézkedések főtálatlása s fogantatva vétele; mi csak annyit említnék, hogy e bűn sajátos jellemző a szász népnél, mely egyébként nem mondható erkölcselennél s még kevésbé vallásatlannak és egyházatlanannak.

A szászok mind az ágostai hitvallásu evangélikus egyházhoz tartoznak s a reformatio idejében az egész szász nemzet mindjárt Luther követői közé állott s községeik azon módon, a mint kath. korukban bírták, prot. egyházi vagyonná tették a kezökben levő papi javakat. S minthogy a szászok csaknem kivétel nélkül a lutheri egyházhoz tartoznak s az evangélikusoknak tulajdonképpén az alkotóják: azért Erdélyben a szász név egyértelmű a közhatalomban a lutheránus névvel.

Egyházi szervezetük a konzistorialis presbyteri rendszer elve szerint van megalakítva s náluk egyház és iskola még folyvást oly szoros összefüggésben áll, mint a középkorban szokásos volt. Az iskola csupán függeléké az egyháznak s

a tanítók a kezdő papok közül telnek ki, úgy hogy csaknem minden pap először is tanítóságon kezd egyházi hivataloskodását. Az elemi tanítók később, a mint érdemeket szereznek, papokká vagy tanárokká mozdíthatnak elő s a jobb papi állomások nem ritkán szintén tudós tanárokkal töltenek be. Az iskolának e mellékes helyzete s a tanítói állapot átmeneti volta eredményezi, hogy a szászok iskolái szorosabban véve ritkán felelnek meg teljesen a mai kor igényeinek. Pedig egyébként az iskolák építésére nagy gondot fordítanak, s az iskola külsőleg megtekintve gyakran nagyobb várakozást kelt, mint a mekkorát belől a berendezés és tanítás állapota kielégíteni képes.

A szász templomok szintén figyelemre méltók s ebből is látszik, hogy a szászok egyházi közéletében szigorú rend van s törvényeiket autonóm hatóságaik mindenütt megtartják s az egyes gyü-

A pap a templomban ünnep- és vasárnapokon délelőtt „hochdeutsch”, azaz: németországi nyelvvel irodalmi nyelven, délután pedig az erdélyi szászok népi nyelvén tartja beszédét s ezzel mind a német nyelvű tanult osztály, mind a világot nem látott föld népe igényeinek elég van tette.

A szászok rendszerességét s külsőségeiket való ragaszkodását igen jól jellemzi az is, hogy a templomban minden társadalmi osztály, mindkét nem és minden korosztály számára külön helyek vannak kijelölve.

Képünk templomból kijövő szászokat és szász nőket tüntet föl, a mint komoly buzgósággal lépdelnek előre sajátos öltözetükben. Különösen feltűnő a hajadon lányok ünnepi viselete, mely az ősi szász öltözetből semmit sem tér el. Az eredeti köntös kivágtott nyaku, magyar *váltra* omlékeztető derékkal. A magas kar-mátlan, csákoszerű kalap, melyről hosszú fűtyöl nyulik alá, s mely a magyar pártának felel meg, nem igen költői fejlődés ugyan, de azzal a szász hajadonok márszázadok óta meg vannak elégedve. Ugy látszik, hogy a házassalódó szász legényeknek sincs ellene semmi kifogás. Ez pedig minden esetre elég fontos ok arra, hogy a naponként változó divat újabb meg újabb alkotásainak ne kapkodjanak.

Utazás egy jégdarabon.

Ennek a darab rögnek, melyet földgömbnek nevezünk, nagyon sok része ismeretlen még. Mi van az óceánok, mi van a végtelen sivatagok közepén, hol vannak a Nilus forrásai, mit rejt az Óceán sötétlő fenéke, s mi rejlik a vulkánok tűzörvényes gyomrában: ki tudná azt úgy megmondani, hogy a tudomány meggyőződjék, hogy már ez bizonyosság s nem a kételkedést megengedő hypothesis csak. Hát a földteke északi és déli sarkai, a mi-

ket örök jéghegyek áttörhetlen sánc gyűrűje fedez az emberi fürkészet betörése előtt, — ki tudná megmondani minők? ki készítette még azokról mappát? ki jelölt hozzá utakat, ki tűzött ki rajta pontokat, melyekhez a delejtű és szögmerű segítségével biztosan eljuthat a gondolkodó és számító ember?

Pedig előbb-utóbb ki kell fürkésznünk földünket, megismernünk minden részében, belül, kívül, mindenütt, a meddig az atmoszféra terjed, s nem szabad eltűnnünk, hogy az emberiség házája az emberiség előtt bárhol is ismeretlen legyen.

Hány ember pusztult el, kit e rejtelmek megfejtésének vágya kergetett, s mégis az utának jövők nem riadtak vissza, nyomukba léptek s tovább haladtak egy lépéssel; majd csak akad, kinek az utolsó lépés is sikerül talán.

Ilyen vágy volt az, mely 1869-ben a második német északi tudományos expedíciót az ismeret-

len északi jégbirodalmának fölfedezési útjára indította. Két hajó indult meg, a „Germania” és „Hanza” 31, veszélyt és halálmegevető emberrel, Koldewey Károly kapitány vezérlete alatt. Sokáig nem lehetett felőlök hallani semmit. Végre megérkeztek, épen akkor, mikor a világ két hatalmas birodalma összezsugorult. Az ágyudörgeken keresztülhatott az örömrival, melylyel őket a tudomány világ fogadta. Most kiadták emlényeiket négy vastag kötetben a kincseket hoztak a tudomány-nak onnan, a hol „nincsen semmi!”

A két hajó együttindult meg a bremai kikötőből. Az északi sarkkör alatt el-evezve, a tenger egyhangúsága s örökös köd fogadta őket. Ki akartak szállni a Jan Mayen nevű tűzokádó szigeten, de az nem sikerült. Északnyugatnak folytatták útjukat, hogy Grönland keleti partjait elérjék a 75-ik fok alatt jégbirodalmon hatolva keresztül. Itt kezdődött küzdelmök a vad elemekkel. Ahhoz járult, hogy a két hajó együtt haladó hajó elszakadt egymástól, hogy soha meg ne lássák egymást többé. Germania szerencsésen elérte Grönland partjait. De a szerencsétlen Hanzára Hegemann kapitány vezérlete alatt szomorú sors várakozott. Jégtrüszölökkel, uszó jégpáncsokkal küzdött folytonosan, melyek örökké összezsugorultak fenyegették. A hajó mindig mélyebbre és mélyebbre hatolt a tengerbe, mely olyan volt, mint egy jégből alkotott pokol.

A hol a víz szabad volt a jég-hegyektől, ott is csak kisebb-szerű tavakat képezett már. Szeptember 15-én a Hanzát „bevette az isten hidege”, mintha gyökeret eresztett volna, nem mozdult, oda fagyott két óriási uszó jéghegy közé. Ekkor a legénység kiszállt a tehetetlen hajóból a jéghegyre, ott vert tanyát azon s kunyhót épített rajta a hajó kőszénéből. A jég azonban mindig erősebb szorult, a közbe csukartott hajó recsegett minden eresztékében, látni való volt, hogy oda vész, lesztek hátróla mindent, a minnek még hasznát remélték vehetni.

De ott a jég hátán és a hó alatt, reszkette a képzelhetetlen hidegtől, összeszorult a szűk kőszénkunyhóban, a tenger áramlata által folytonosan dél felé hajtva mégis volt annyi lélekjel-lenték a tudomány e hőszívű apostolainak, hogy tapasztalataikat följegyezzék; megfigyelték a hőmérsékletet, lerajzolták a távol derengő partokat és a phantasztikus uszó hegyeket, melyek

fejér kísértetekként mellettük haladtak el irtóztató csendes ünnepélyességgel, a lerajzolták házu-kat is, sőt még a jéghegy oldalához tapadt Hanza hajóroncsát is, mint az képünkön látható. Egy éjjel ez a történet is csendesen, csaknem észre-vétlenül a tengerbe hanyatlott s odaveszett.

Számukra már csak a mentő csónakok maradtak, a miken végre csodálatos módon megmenekültek s 1870. jun. 15-én Friedrichthalban kikötöttek.

A „Hanza” hajó roncsa.

A sokkal szerencsésebb „Germania” érdekes kutatásokat tett Grönlandban. Egy egész új mythológiát találtak ottan s még jelen tekintetében is ismeretlen földnek évezredek történetére akadnak. Missionáriusok vannak ott a gyarmatokban, kik nyom irta vezetnek Grönland egyház-történetének, melyből megtudjuk, hogy már a tizedik században Rauda Erik alatt a világ e leg-

Eszkimó esolnak.

szegényebb országából is behuzta a maga papit-tizedet a római pápa. Megismertük az eszkimókkal, a normannok és más bevándorlottak elkorcsosult ivadékaival, s az eszkimó ezet-halás-zok „rajak” nevű kedves csónakjaival, melyek egy falka kacsá módjára kísérték a Germaniát, s melyekből egyet mutatónak mai képünkön közlünk.

érzületnek kifejezést adni. — New-Yorkban 1872. augusztus 1-jén.

Magyar Amerika.

IV.

New-Yorkban visszatérve, tekintünk be ismét a magyar együletbe, melynek helyisége még mindig „174 Grand Street”-ben van. A tágas nagy terem, melynek ablakai erkélyekre nyílnak, igen kedvező benyomást tesz a belépőre. A terem közepét egy nagy díszes teke-asztal foglalja el, melyet Balogh Mihály buzgó tag-társ bocsátott az egyület rendelkezésére. Az együleti zongora, mely már az egyület tulajdona, a díszes könyvtári szekrény, magyar tárgy képek, köztük „Széchenyi emlékezete”, az efelett alkalmazott hazai cizmer két nemzeti szín lobogóval környezve, az asztalon levő számos magyar lap, mind ez tudatja, hogy otthon vagyunk. Orthon, a nagy Egyesült-Államok amaz oázisán, melyet magunkénak, magyarnak mondhatunk.

Midőn hosszabb távollét után e kedves helyiségebe ismét beléptem, szinte otthon érzem magamat. Magyar szót, régi cimborákat, és mi több: magyar cimborákat, ily nagy számban, több főig nélkülözni valék kénytelen. Nagy vitába voltak keveredve volt kollegáim, — a magyarok mindig vitakoznak — a vita tárgya az amerikai elnök-választás volt, s különösen, hogy mikép akarták newyorki magyar együletünket e politikai mozgalmakban némely egyének saját céljaik elérésére fölhasználni.

Négy hazánkfia által — kik közül egyik közbecsülésben álló érdemteljes hazafi — egy magyar körlevél küldetett szét a newyorki magyarokhoz, mely következőleg szólt:

„New-York városának magyar polgáraihoz! Az alulírtak tisztelettel kérik kegyedet, sziveskedjék szombaton, folyó hó 3-kán, esti 8 órakor a „Magyar Egyület” helyiségében 174 Grand Street tartandó gyűlésre megjelenni, melynek célja leendő „Magyar Grant”-et alakítani s a republikánus

érzületnek kifejezést adni. — New-Yorkban 1872. augusztus 1-jén.”

E fölívás megtevéte hatását, sokan gyűlték egybe az egyület helyiségében, melynek azonban használatára engedélyt nyerni az együletől — élelejté a vállalkozó négy hazafi. Az együleti tagok, nem kevésbé valának meglepetve, midőn a terembe lépve, azt már tömve találták oly egynekkel, kiknek két harmada épen nem látszott mutatni azt, hogy

magyarok; előttünk, new-yorki magyarok előtt teljesen ismeretlenek lévén. A szónok tüzzel szavalt; magyarul, angolul, németül, de hajást nem bírt előidézni. Az igazi egyetli tagok részéről a jogtalan gyülekezés ellen nyilatkozások történtek, a mi egy kis zavart idézett elő, úgy hogy a gyűlés fölözött és a grantistáknak távoznia kellett. Előtte vannak a különböző lapok riportjei, melyek másnap e gyűlésről megjelentek, van azok közt, mindenféle vélemény csak kedvező nem. Egy-két hazai laphoz is eljutott a Grant-klub alakítási híre. Hej! ha tudták volna mily emberekből állt az a társaság, de jobb hogy nem tudták, legjobb pedig az, hogy a new-yorki magyarok egyelőre tapintatos volt bele nem avatkozni az ily mozgalomba, mely a magyar névnek éppen nem vált becsületére.

Alighogy befejeztetett a vita, mely e tárgyról még mindig foglalkoztatá a tagokat, betoppant Tuchirinsky Gábor egyetli könytárnok, buzgó, erényedetlen fiatal ember, ki képes volna az egyetért utolsó fillért is földolozni. Mi e jó fiu nevét Posztórsnikre magyarosítottuk, jó szíve és vidámságáért szeretted mindenkit, különösen az egyetért tánc-estélyeire jövő hölgyek és leányok, mert jó táncos is volt. Midőn megpillantott, örömmel mondta, hogy kapott a könyvtár egy könyvet, mely engem igen érdekelni fog.

E könyv Rev. R. T. Tefft „Hungary and Kosuth“ című műve volt; megjelent Philadelphában 1852-ben. E mű, melyet a legjobb akarat saғallhatott, igen hiányos és ferde ismertetése hazánk viszonyainak; legsikerültebb benne Kosuth jellemzése és ismertetése. A hazánk ügye iránt lelkesült tiszteletes ur még nyelvünkkel is foglalkozik, bár mint mondja, csupán egy hazánkba magyarázatai után, hogy az amerikai olvasónak némi fogalmat nyújtson nyelvünk hangzatáról, az ur imát is közli, ezt is tele leírásai és sajtóhívekkel.

A könyvtárnok Záhonyi Gyula egyetli tag s zeneszerzőnek ismét egy újabb szerzeményét bemutatá: a „Souvenir de Pest“ -et. E fiatal zeneszerző, kinek jelenleg St.-Paulban (Minesotta állam) saját konservatóriuma van, több jeles zeneművet szerzett már eddig is.

Különbőben a new-yorki hanggye-kereskedésekben sok oly zeneművel találkoztam, melyek hazánkra emlékeztetnek. Ilyenek: Kossuth-Waltz, Valse Hongroise, Kossuth-Polka, Kossuthiana Hungarian Polka, Walz de Pesth, Hungarian Air (Czerny), Hungarian Rondo (Rosenberg), Hung. National Air, Hung. Hussard Song, (Spindler), Hung. Flag Dance, Hung. National March, Hungarian Hussard Polka, Hungarian Shottisch, Fete hongroise (mazur), Hungarian Quadrille s még sok más oly zenemű van, mely Amerikában adatván ki, hazánkra és nemzetünkre emlékeztet.

A new-yorki templomokban az a szokás, hogy a vég-ének után az orgonás egy indulót játszik a kító-duló tömeg elé. Így Frölich Gedeon hazánkra, ki ott több templomban orgonista, nem egyszer ráhuzza ily alkalmakkor a Rákóczi-vagy Hunyadi-indulót, melyek örömrünk mondhatom, nagyon tetszenek a komoly verű yanke-eknek.

Mielőtt New-Yorkot elhagytam, érkezett meg egy újabb szállítmány drótos tót, kik S-et-től indultak Amerika felé, mindössze tizenegyen. Angolul egy szót sem tudtak, németül meglehetősen, magyarul egy hangyán, és ugyancsak készültek egérfogókkal az új világ kontinensét is összevándorolni. Régebben ily vállalkozó utyankfiak józselet csináltak, midőn egérfogóik új dolgok voltak, de mióta a yankee oly egér-és patkányfogót talált ki, melyben egyik patkány a másiknak nyitja az ajtót, azóta elmúlt rájuk nézve az arany kor.

A new-yorki állandó magyar polgárok közül megemlíthetem még Vojtits Zsigmondot, kinek csinos nyomdája van New-Yorkban; névjegyein és számláin jól esik megpillantani a „Magyar Könyvnyomda“ szavakat. A lóvonatu vaspályákban is városszerte hirdetik a csinos zöld hirdetések az ő „Hungarian Printing-Office“-át.

Borkereskedéseink is megszaporodtak azóta egygyel, ez a „Hungarian Wine Company“, melynek fő ügynökei Reich és Rothmann hazánkfiak. Grosz József és neje is abban hagyta csinos hajdodorító és borbély-műhelyüket és „Hungarian Restauratiót“ nyitottak a Delancey-utcában, hol a new-yorki magyarok rendezte találkának egymásnak, a paprikás csibére és turós haluskára.

A meteorológiáról.

I.

A meteorologia az időjárás tudománya. Ha tudományos állásponton akarunk a művelt közönséggel az időjárás felett csevegni: többszörös veszélynek tesszük ki magunkat. Először a társalgás az időjárásról annyira eleséplét dolog, hogy még az első tánczóra szívszorogó pillanatában sem merjük többé alkalmazni, nehogy befogott fülekkel szaladjanak el tőlünk. A második veszély abban rejlik, hogy a balítélet, a babona az emberi természet legkedvesebb gyermeke, és hogy semmi felett nem uralkodik annyi babona, mint éppen az idő felett; az egyik minden szentekre esküszik, hogy a holdtól függ az időjárás; a másik az uralkodó planétára bizza a dolgot; a harmadik az időjárás változását a vétekel megbántott és az imádsággal kiegyensúlyozott isten haragjában és mosolyában keresi. S végre mindenki azt hiszi magáról, hogy ért az időjárásról, sőt többet ért hozzá, mint a szoba-tudósok, a kik iskola-termeikből és tanuló szobáikból lehetetlen, hogy oly jól figyelhessék meg az időjárás, mint a sokat hányattott élet fia.

Valóban meg kell engedniük, hogy némely életpálya az időjárásnak folytonos megfigyelésére van utalva a szabadban, és az ilyenek az időjárás egyes részleteihez csakugyan többet érhetnek, mint a tudományos férfiak, a meteorológok. Az idő változásának jelei ugyanis a különböző helyeken gyakran igen különfélék, úgy hogy vadászok, hajósok és földművelők az időváltozás beálltát némely vidékeken jobban ismerhetik, mint a szaktudósok, kik az egész föld időjárásának viszonyaiba igyekeznek behatolni. S végül nem tagadhatjuk, hogy az állatvilágnak van némi homályos előérzete, a sejtítésnek mintegy neme az időjárás változásairól; valamint némely egyének testüknek részint fájdalomserüli, részint sejtítészerről előérzetével felülmutatják a szaktudós meteorológot az időjárás változásai beállásának meghatározásában; azonban meg kell gondolnunk, hogy e tudomány a természettudományok legifjabb ága s még a templom lépcsőjéhez sem érkezett, mely egykor hitünk szerint, az egész emberiségnek menedéket nyújt az időjárás kifakadásai ellen.

Kérdezik sokan — írja Reis Pál, híres német meteorológ, kinek közelebb megjelent értekezése után adjuk e közleményt — ugyan mi lehet a meteorologia célja? A tudomány embernek tulajdonképpen a természet kutatásában nincs egyéb célja, mint maga a kutatás, a természet titkainak kifizérése, és így a meteorológiának is legfőbb célja az időjárás okainak ismerete. A természet megismerésével azonban mindig szorosan egybefüzdik mintegy önmagától a magasabb és szélesebb alkalmazás az életre; az irás szavai bizonyosságra lennek: „Keresésük először az isten országát és az ő igazságát, a többi megadatnak nektek.“ Kutatások, firkészetek ki a természet titkait és a gazdag kincsek hullnak mintegy önmaguktól életekbe. Ki hitte volna ezelőtt kétszáz évvel, midőn bizonyára voltak sokan, kik afrikusok játékszereinek, hogy bírral dörszölt pálézekből villámszikrákat csaltak ki, orrukat fintorgatták — hogy e szikrák ereje a villanyosság gondolatainkat villámosságokkal fogja körülhordozni a föld körül, a mint elhatározásainkat is az agyvelőtől az izmokhoz viszi, hogy az izmok összehúzódása által végrehajtsa. Éppen így sokan a vállukat vonhatják ama kevés alaptörvény felett, melyeket az időjárás-rásta eddig elért; ez azonban a kutatót nem háborítja meg az időjárás követésében, mely abban áll, hogy az időjárás összes tünetényeit egy természet törvényileg alkotott egészzé fűzze egybe. S e magas cél égfelé röpülése közben már számos arany gyümölcsöt hullatott a földre.

A tenger- és levegő áramok pontos ismerete Maury amerikai kapitányt abba a helyzetbe helyezte, hogy a vitorla-hajókkal való utat az Egyesült-Államoktól az Egyenlítőig negyven nap helyett tizennyolc alatt futhatta be; éppen így az utazás ideje Kaliforniába 180 napról 92-re, Angolországból Ausztráliába 250 napról 130 napra szorult le. Ha ez elhaladásokat a gőzhajók futása túlszárnyalta is, vannak azonban az előhaladások, melyek az általános figyelmet a meteorológiára irányították. Az 1871. évi decemberi erős hideg alkalmával minden újságolvasó élénken kutató az időjárás táviratai után és a 12 egész 24 foknyi hidegnél mintegy megkönnyebbült szívvel lélegzett föl, ha azt olvasta hogy Harapanda és Hernösund mellett 0 egész 4 fok megre emelkedett az időjárás. Francia-, Német- és Angol-

Liptay Pál.

ország tengerpartjain viharjelzők vannak földlívra, melyek valamely vihar beálltáig, sőt több napra előre megjelölik és a kikötőkben fekvő hajókat az elutazás veszélyére a messze ellátható vészüzek által figyelmeztetik. Wild tanár Bernben az új meteorologia alapján megkísérelt az időjárás az utóbbi években egy-két napra előre megmondani; tíz jóslás közül hat tökéletesen beteljesedett, három tökéletlenül és csak egy volt egészen hamisan meghatározva. A meteorologia nyíltan kimondja, hogy az időjárásnak megjelölése hosszabb időtartama vagy valamely meghatározott időpontra eddig lehetetlen és minden ilyen kísérlet szédélésnek bélyegző; jövőbeli lehetőségét ilyen jóslásoknak az ő álláspontjáról tekintve, megengedi és egyik mellék-céljával ismeri.

Ezekhez a czélokhoz tartoznak még, az időjárásra befolyhatni, azt nem csupán előre hirdetni, hanem megváltoztatni, azaz: az időjárás csinálni. Mily kilatás nyílik e reménnyel a jövőre; mintegy varázstűzre az emberi nyomor nagy része megemmisül, ha egyszer sikerülne egy cs. k., az időjárás szabályozó minisztériumot földállítani, mely az időjárás és befolyásának kormányrudját akkép igazgatná, hogy az egész országban, vagy jobban szólva az egész föld kerék-ségén soha rossz termés ne említhetn! Némelyeknek talán már a pusztá gondolat büntetésére méltó vakmerőségnek látszik, mintegy jogtalan szétrombolása a gátoknak, melyeket felsőbb hatalom vont az új ember törekvések elé. De nem számtalanszor emelkedtek-e már föl ilyen aggyalok; nem tekintették-e a himlőoltást olyanok, mely az istennek jogába vág; nem tartották-e a villámhárítót vétkek kísérletnek, mely az isteni igazságot kijátszani igyekezik és nem kellene-e ugyanebből a szempontból a gőzhajókat, a vasutakat és táviratokat eltiltlni, mert az embert természetes látókörének szorompói fölé emelik? Nem, minden befolyás, mit az emberi elme a természet örök kiterőszakol, az emberiségét nagyobb tökéletesedés elé vezérli, melynek elérésére ellenállhatlan, és épen ezért felsőbb erőktől származó vágya, ézi, és ez ennél fogva nem lehet vakmerőség. S egy tudomány sem kényserít bennünket, igénytelenségünket annyira bevallani, mint éppen a természettudomány, melynek ama megismerést közhívenhetjük, hogy az ember sem erőt, sem anyagot nem képes teremteni vagy megemmisíteni.

A földolog különben a lehetőségben és nem a szabadságban rejlik. Hogyan gondolhat befolyhatni, kérdezi némelyik, a természettudomány az időjárásra? Sohasem lesz képes, mondják számon, a telet nyárra változtatni, 20 foknyi hideget 20 foknyi melegé fordítani. Mindenesetre az időjárás mestersége igen szerény határok között mozog, azonban, hogy ily befolyás csakugyan lehetséges, több tüncény bizonyítja. Májusban és júniusban gyakran egész éjszaknyugati Németországban, sőt néha egész Franciaországig és Svájcig az eget szürkésvörös fától borítja, úgy hogy a nap mintegy ködbe burkolva látszik; a levegő tikkasztó és száraz, harmat nem hull, és gyakran hetekig nem esik eső, néha hideg északi szelek állnak be, a virágok lehullnak a fákról, és egész vidékek reménytelnek jutnak. És mindez emberi mű; e pusztulást a lapok füstje okozza. A keleti tenger partjain a lapokot évenként fölgyújtják, hogy a rozslalajból némi nyomorúságos aratást erősokoljanak ki, e füstfelhők nagy térségeket borítanak el és felettük száraz és vízszomjas füstreszegekkel álló sűrű leplel képeznek. E leplel megakadályozza, nehogy a különben is csak kevés megmelegedett tavaszi napokon a nap sugarak rajta áttörjenek, késlelteti a virágzás idejét és elhomályosítja a szép tavaszi napokat. Elayel minden nedvességet és fagyos éjeket hoz a környékre.

Ime itt egy példa, hogy az ember büntetlenül több hétre elronthatja az időjárás; miért lenne tehát azt megjavítani vakmerő gondolat. Ha a rosszabb esetre van lehetőség, akkor az előrehaladt ismeretnek a jobbikra, is reá kell jutania.

A fölhozott esemél még nagyobbserüli mérvben tüntetik föl az időjárásra való befolyhatást egyes földrészek és főleg hegységeken az erdőnek kiirtása vagy főkkel való beültetés. Kis-Ázsia Nagy Sándor idejében gazdag királyságokkal népesített földrészei; az Olympi fészket minden műveltségnek központját és virágzó jölének gyújtókat képezte, Szicília és Karthago a római világalom éléskamrái voltak, míg mai napig és már évszázadok óta emez országoknak legnagyobb része nemcsak bevetetlen hevert, hanem művelhetlenné és sivataggá vált. Eme vál-

tozás oka az erdők kiirtása. A hegyek kopárak, a csupasz köveken az esővíz gyorsan lerohan, óriási pusztításokat okozó hegyi patakokká egyesül, melyek az egykor áldott völgyeket szétrombolják, a nagy folyókban egyesülnek s ezeknek azelőtt alig ismeretes kiáradásait okozzák.

Egészen másként áll a dolog, ha a hegységeket erdők borítják. Az ágakon, a törzsen a víz lassacskán lecsurog, a levelek, virágok, ágak, hancs és gyümölcs beszívják és sokáig el nem bocsátják; a lombbal és azért ritkább földkéreggel fedett talaj a vizet fölfogja, és megátolja, hogy hamarjában egyesüljön, s így megmenti a hegyi völgyeket, megakadályozza a síkságok előntését és a viz gyors elfolyását a tengerbe. A viz hetekig a vidéken marad, beszívárog lassanként a talajba és megmedvesíti azt.

Ha tehát a mondottak után fölszállamlik előtünk annak lehetősége, hogy az időjárásra befolyhatunk, és ha kétségtelennek tűnik föl, hogy az előre haladt ismeretek alapján az időjárás hosszabb vagy rövidebb időre megjelölhető: akkor belátjuk azt is, hogy az időjárás ismerete nem csupán a tudományak képeztel kiváló becsét, hanem az életre is kiterjeszti végtelen befolyását. Annál csodálatosabbnak tűnhet föl, hogy a meteorologia, mint fennebb kiemeltük, eme magas céljaitól még igen távol áll és eddigelé az időjárás ismeretének csak alapvonalait vette meg. Ennek magyarázata egyszerűen az, hogy a meteorologia egyike a legifjabb természettudományoknak s hozzá még kiváló nehézségekkel kell megküzdenie. Ez ugyanis kivonja magát a természetbuvárlás közönséges módjai alól, nem vehetjük kísérlet alá, nem idezhetünk elő különféle időjárásokat. Azonkívül minden egyes tüncénye az időjárásnak nem egy, hanem számos októl függ, minden időjárás az egész földkerekség időjárás viszonyainak együttműködéséből keletkezik. S ha e két pontra nézve a meteorologia eltér a természettudományok többi ágaitól, mégis van egy harmadik pont, melyet minden fiatalosá daczára is elért, s melyben a többi ággal tökéletesen megégyezik s ez abban áll, hogy az okok nagy sokaságának, és az időjárás tüncényeinek ebből következő bonyolultságának daczára, mint minden meghatározott törvények szerint megy végbe, úgy a meteorológiában is kimondhatjuk, hogy: „az időjárás sem nem véletlen, sem nem önkény, hanem törvény.“

Egy amerikai vállalkozó.

(Barnum életéből)

III.

(Joice Heth, a Washington György dajkája. Utazó társaságok és czirkusz-vállalatok. Az „amerikai múzeum“)

1835 nyarán egy csodálatos ritkaság vonta magára Amerika nagyobb városainak, s köztük Philadelphianak figyelmét. Egy „Joice Heth“ nevű néger nőt mutogattak, ki csaknem mumiává aszva, magával jó tehetetlen helyzetben, rendkívül öregnek látszott s nem kevesebb mint 160 évesnek állítottatott mutogató által. kik — s ez az érdekesebbje! — okleveleket, jelesen egy vélti szerződést is mutattak föl, mely szerint e nőt, mint negyvenöt éves rabszolganőt egykor Washington György szülői vásárolták meg, még György fiok születése előtt s a házról volt, mikor ez született a dajkaja lón a kis gyerekeknek, ki hazájának, a világ legelső államának, fölszabadítójává volt leendő. — valamint más írott bizonylatokat s tanuvallomásokat, melyek a mutogatót aggnőnek a Washington György egykori dajkájával való azonoságát akarák bizonyítani.

E ritkaság tulajdonosa, bizonyos Lindlay ur, ki azt Philadelphian is kiállította, megunt az üzletet, melyre valónak nem érezte magát s el akarta azt adni. Egy barátja, Batram ur, ki előbb szintén részes volt az üzletben, de attól már előbb elállott volt, most a tulajdonos nevében Barnumot kínálta meg vele, ki a new-yorki hírlapokból is ismervén már a dolgot s az általános hitet a ritkaság „valóságában“ — haladéktalanul Philadelphian utazott annak megtekintésére. Az üzlet megzestvett neki s megvásárolta a ritkaságot. Mert ritkaság volt mindenesetre, ha mindjárt az, hogy valóban a Washington György dajkája, csak érdekesebb tételre gondolt mese volt is. Barnum egybírta, legalább állítása szerint hitt a valóságában, s jó hiszemmel kezdte vele kiállított pályáját s csodított mindenütt temérdek népet nézésére. Az aggnő szépségürodott fékvő helyzetben mozdulni alig tudott s hosszú, föl-

kunkorodott körmökkel ékesített kezeit alig bírta emelni; de nyelvét bírta még s a maga mesélésére elég jól be is volt tanítva és meglehetősen lélek-séggel tudott beszélni a „kedves kis George“-ról, kinek születésénél is jelen voltunk vallá magát.

Az ezer tallér, melyen Barnum a ritkaságot megvásárolta, — fölt mindene eladásból teremtvén ki, másik felét kölcsön vevén föl, — jól kifizette magát New-Yorkban, Bostonban, Philadelphianban, Albanyban, s bár Joice Heth néhány hónap múlva meghalt (s felboncoltatvány, az orvosok véleménye szerint jóval fiatalabb volt, mint a mennyinek mondatott vala!) — Barnum nem volt oka megbínni a vásárt, sem azt, hogy a „kiállított“ pályára lépett. Ugy érezte: most találta meg valóli hivatását s nem is akart attól az első sikerült kísérlet után visszalépn.

Most hát egy testi erőművészettel (gymnasta és acrobata), bizonyos signor Antonival szerződött, kinek a hangzatosb „Signor Vivallo“ nevet adta s először is a fővárosba utazott vele, hol egyik színházban tele házakat s a színházberlőnek is, magának is nagy jövedelmeket csinált előadásával. Az újdonság ingere elmulva, Philadelphian mentek, hol azszal esodítotték be a publikumot, hogy egy másik akrobatát is megfogadott s a kettővel versenyelőadásokat rendezett.

A következő évben (1836) egy egész czirkustársasággal, bizonyos Turner Aronéval szerződött s utaztatott, de magának csak bizonyos esztelket köthetett: azt azért nemokára, egy pár ezer tallér megtakarítással elhagyta a maga szervezett vándortársaságot, melybe régi ismerőst Signor Vivallo is fölvetve, néger énekeseket bérelt, tudományos és művészeti, olykor vallásos fölulvasásokat is tartott, egyezőval minden igényeknek így kezelt tarla előadásival megfelelni. Utazási kalandjait, olykori felsüléseit s a fölulvasásokat, melyekkel magát azokból többnyire szerelenséket kivágta, sok volna elbeszélni. Egyszer néger énekes, bizonyos Sanford, az előadás előtt egy órával összevesztett vele s oda hagyta; és ő, hogy publikumát cserbe ne hagyja, saját képt mázolta feketére s ugy énekelte el a programban megígért néger dalo-at.

Hanem a kóbor társaságokkal való országjárás csakhamar megunt a valami állandóbb üzletből kezdett gondolkodni, de csakugyan a kiállítási téren. Kihirdette, hogy társat keres, kinek valami ily vagyó je eszméje van, mihez ő pánzt adna. Csakugy özönlöttek a külsőnél különb ajánlatok, a millió-csinálók, de merő humber volt mind, használható és „realis“ egy sem volt köztök. A többi közt hamis pénzverési ajánlatot is kapott s több rendbeli csodaszer készítésben való részvételt kínáltak meg. Egylegőre hát még a vándortársaságnál kellett maradnia, de annak tagjai is megosalták, cserben hagyták, megszűntek, pénz-zavarokba bonyolították, egy ízben még az adósok börtönét is meg kellett ünne, úgy hogy egészen elment a kedve ettől az üzletől. Családját sem hurezolhatta mindig magával s bajos volt kétfel. élni és költeni. Visszatért hát New-Yorkba s könyv-bizományosszába kezdett, mig valami jobb szerencse kínálkozék.

A jobb szerencse ezuttal nem is sokáig váratott magára.

Bizonyos Scudder egy nagy halom természetű és egyéb ritkaságot szedett össze, melyek együtt az „amerikai múzeum“ nem kevesebb követelő cím alatti nagy gyűjtemény kiállítását képeztek. Scudder meghalván, múzeum leányaira maradt, kik azt eladóvá tették. Tizenöt ezer tallért kértek érte, bár ajponnak legalább ötvenezrebe került mig a valóban gazdag és becses gyűjteményt összeszedhette. Barnum azonnal elhatározta magában, hogy megvásárolja a múzeumot, ámbar egy garasa sem volt.

„Mivel akarod hát megvenni?“ — kérde egy barátja. — „Vakmerőséggel — felelé — mi után p'nczem nincs.“

Az épület, melyben a múzeum el volt helyezve Olmsted Francis uré, egy üzletlől visszavonult vagyonos kereskedő volt. Ehhez fordult Barnum s azt a me lepő ajánlatot tette neki, hogy kölcsönözze a maga nevét a múzeum megvételéhez és lépjenek szerződésre s cseréljenek ki kölcsönös biztosíték leveleket, melyek szerint Barnum, ha csak egy fizetési határnapot is elmulaszt, minden jogát veszítse el a múzeumhoz, addigi befizetéseivel együtt, ellenben, ha pontos fizető lesz, a múzeum az ő tulajdonába menjen át s nevére írassék. A mellett a mostani helyiséget, sőt annál is többet, tiz évre kibérel Olmstedtől, évi 3000 tallér fizetés mellett. Olmsted, miután Barnum után többeknél tudakozódott s kedvező információkat nyert, belegye-

zett a most még csak a tulajdonosokkal kellett megalkudni. Már majdnem megvolt az alku 12,000 tallérban, mikor egy félelmes vetélytárs jelentkezett s elrontotta az egész üzletet. Egy részvényes társaság birtokában levő hasonló múzeum (a Peale-féle) igazgatósága, csak hogy a veszélyes versenytől szabaduljon, 15,000 tallért minden alku nélkül megígért s szerződést is kötött rá és elkapta az üzletet a Barnum orra elől. Az első rátát karácsonra kellett lefizetni, mit ha nem tenne, foglalója odavész s felbomlik a szerződés. Barnum most mindent elkövetet, hogy a vevők a kiszabott határidőre a fizetést ne teljesíthessék. Egyszerre hírlapi hadjáratot kezdett a Peale-múzeum igazgatósága ellen s azt mindenféle alapos és alaptalan vádakkal egészen befeketítette a közvélemény előtt. Megtudta, hogy a Peale-féle múzeum egy csomó szedelőg által abban a reményben, hogy részvényeiket rá köthetik a világra, minden pénz-alap nélkül vásároltatt meg s a részvények most bocsáttattak ki. Ő e szedelőgök üzlemit leleplezte a világ előtt (bár maga sem igen volt jobb, egy garas nélkül a zsebében) s oly lármát csapott egy néhány lapban, annyira elnépszerűsítette a múzeum-részvényeket, hogy senki sem mert belőlük vásárolni, s a ki már vásárolt is, sietett inkább csekély veszteséggel tudni rajtok. A fizetés napja közeledett, de előre volt látható, hogy a vállalkozók nem lesznek fizetőkéspek. Barnum tehát kéz alatt ismét megújította ajánlatát a tulajdonosoknak azon esetre, ha a múzeum rajtok marad. A Peale-igazgatók megijedten rossz fordulattól felkeresték Barnumot s megkínálták őt az egyesítendő két múzeum igazgatóságával, ha többé nem ír ellenök. De Barnumnak már rendben volt a szénája, s hogy port hintsen a szemökbe, látszólag elfogadta ajánlatukat. Azonban a karácson a küszöbön volt, s a vállalkozók, megnyugtatta magukat, hogy Barnumot eltették láb alól, gond nélkül elmulasztották a fizetési határidőt. De Barnum pontos volt. Megjelent a tulajdonosoknál s letette az első részletet, a mit Olmsted előlegezett neki. S mindjárt másnapazzal hirdetmény nyel lepte meg a világot, főleg pedig a Peale-múzeum igazgatóját, hogy övé az „Amerikai múzeum” — bár egyelőre, mivel az üzlet az Olmsted neve alatt állott, ő annak csak „igazgatója” gyanánt szerepelhetett.

Most említjük meg, hogy Barnum nemcsak pontos volt a fizetési hatánapok megtartásában, de tetemesen előbb tett eleget kötelezettségeinek mint tartozott volna. Nélkülözött, koplalt, zsongorgott, — csak hogy mielőbb tartaléktalanul mondhasa magát a egyszerű gyűjtemény egyedüli tulajdonosának.

Valóban nagyszerű gyűjtemény volt az akkor is, mikor átvette: ámbar csak magva volt még a későbbi „Amerikai múzeum”-nak, a mit ő később belőle teremtett. E múzeumot Scudder, az előbbi birtokos 1810-ben kezdte megalapítani. Kezdetben csekély volt, de az évek hosszu során át, folytonos bevásárlások és ajándékozások által igen gazdag és becses gyűjteménnyé nőtte ki magát. Temérdek régiség s természeti és történelmi ritkaság volt benne összehalmozva az ország minden részéből, s nem kevés az egész ismeretes világból. Barnum még egyszer annyival gazdagította. 1842-ben megvásárolta hozzá a Peale-féle múzeumot, 1850-ben a philadelphiai ritkaság-gyűjteményt is egyesítette vele, s azonkívül évről évre folytonosan tett hol egyes, hol tömeges bevásárlásokat. Helyiségeit mindannyiszor kiterjesztette, úgy hogy 1865-ben épen két anyi helyet foglalt el, mint 1842-ben. S nemcsak élettelen tárgyakat gyűjtött össze, hanem drámai s egyéb előadásokat is rendezett, melyek számára egy színpaddal ellátott

nagy fölölvásó terem volt. A múzeumhoz rendszeresen tartozó tárgyak, mint tudós kutyák, tánczoló balhák, albinók, szemfényvesztők, automatok, óriások, törpék, kövér gyermekek, kötéltánczosok, élő szobrok, néma játékosok, zene, dioramák, panorámák, idegen nagy városoknak (London, Páris, Dublin, Jeruzsálem) s természeti csodáknak (Niagara-zuhaj, tengeri vihar, teremtés) stb. mintázatai s isten tudná, mi minden mutatványok, folytonos csodületben tartották a közönséget, mely New-Yorkban lakott vagy ott éven át egyszerű kétszer megfordult, és a Barnum múzeumát meg nézni senki el nem mulasztotta, de belőle soha senki sem távozott elégtelenül vagy azon meggyőződés nélkül, hogy jóval többet élvezett, mint a mennyit csekély belépti díja ért.

A Barnum múzeuma New-York legnépszerűbb mulató helye volt s maga Barnum is részesült e népszerűségben. Egy ünnepi alkalommal (épen a függetlenség évfordulati ünnepe volt) az egész utcán át nemzeti zászlókat akart kihuzatni s épületével szemben a szent Pál temploma levén, felkérte az egyház gondnokát, engedné meg, hogy zászló-köteleit a templom előtti fák sudarához köthesse. Az engedély megtagadtatott. Barnum azonban az éjjel mégis kihuzatta a zászlókat. A gondnok fenyegetőzött, hogy levágatja. De Barnum a múzeum környékét előzőn néptömegre hivatkozott s azt mondá: „meqlátom, ki meri a függetlenség ünnepén a nemzeti zászlókat bántani!”

Barnum zászlói.

s a nép fenyegető hangulata neki adott igazat. Mások kis-gyermek-kiállítás rendezett s a legszebb gyerekek száz dollár jutalmat ígért. Majd összevesszett az anyákkal, mert mindenik a magáét tartotta a legszebbnek s annak követelte a díjt; de Barnum jury által ítéltette azt oda, miután a bevett nagy nyereséget mosolyogva tette zsebre. Mások egy physiognomistát léptetett föl (a milyen egy pár év előtt Pesten is járt), kiarcváltozásaival egymásután több jellem-alakot tüntetett föl. S mindez neki roppant jövedelmeket hajtott, úgy hogy néhány év alatt gazdagnak találta magát. Kitarott igyekezete: a publikum kedvét eltalálni s azt folyvást szórakoztatni és mulattatni, dúsan kifizette magát.

Egyveleg.

*(A régi jó időből.) Az angol király 1234-ben aludt először szalmazsákon, addig csak deszkákon. 1246-ban a házak még nagyobb részt szalmával voltak fedve s 1300-ban Londonban nem volt egyetlen kemény s így természetesen kemény sem. A bort gyógyszerként árulták a gyógytárakban. Még nem ismertek szekeret. Az előkelők lovakon ültek s a hölgyeket maguk mögé vették. A birákok és ügyvédeket fahéjjal s borsal fizették. Angolországban az első aranyat 1344-ben vették. Az első selyem harisnyát Erzsébet királynő

viselte 1561-ben, e divatot a francia király kezdte 1547-ben.

*(Arany-termelés.) 1848-ban — írja egy angol lap — a világ összes aranya 560 millió fontra volt becsülve. Az évi arany-termelés ez időben 8 millió fontot (a mi pénzünk szerint körülbelül 80 millió forintot tett). 1852-ben a termelés már 27 millió fontra emelkedett, s folyton emelkedett 1856-ig, midőn már 36.250.000 fontra rugott. 1851-től 1871-ig az összes termelés mintegy 500.000.000 font; s így föltehető, hogy 1848 óta a világ aranya megkétszereződött. Ebből egy igen tekintélyes rész az angol bank pinczéiben fekszik.

*(A határvidékről.) melynek ügyét m. héten tárgyalta a képviselőház, nem lesz időszerűtlen föllemlitnünk a következő adatokat: A határvidék összes területe 160 négyzetög mértföld, s ezen 3 városban és 14 kerületben összesen 340,139 lélek lakik. Ezek közül 47,875 német, 132,693 szerb, 140,091 román, 3654 cseh, 5153 magyar, 1566 horvát, 7922 tót, 944 bolgár és 171 zsidó, kiket a hivatalos kimutatás szintén mint nemzetiségeket tüntet föl. Legtöbb magyar lakosság van az antalfalvai kerületben, nevezetesen Debeljaczon (3477 lakos közül 3375 magyar) és Albrechtendorfban, mely utóbbi kizárólag magyar község 1151 lakossal; ezeken kívül Perlaszon van legtöbb magyar, t. i. 3553 lélek közt 520.

*(A persa sah európai utjából.) A persa sah Berlinből elutazása előtt a német császárnak egy arany szelencét, a császárnénak pedig egy gyémántokkal gazdag ékített nyaklánczot adott emlékül. A császári szolgaszemélyzet közt szintén sok ékszer ajándékozott szét, utoljára pedig 4000 tallért küldött az udvari marsalli hivatalának a szolgálak közt leendő szétosztás végett. A persa vendégek különben igen keveset költöttek, s minden vásárlástól óvakodtak, azt hívnék, hogy teljes ellátásukról az udvar fog gondoskodni. A könyvszerző vár dísztermeiben voltak elszállásolva, melyeket a császár igen fényesen rendeztetett be. A sah elutazása előtt egy másfél mázsa súly ládát kapott Perziából, telve rendjelekkel, melyeket utazása alatt szándékozik szétosztani. — Midőn a sah Berlinben mulatása alatt meglátogatta a birodalmi gyűlést, különös érdeklődéssel kérdeződött azon férfú felől, ki a gyűlés felett magasan kiemelkedő helyen ült. Megmagyarázták neki, mily félelmes tekintély van a csengettyűző férfiú kezében, ki minden a tárgyhoz nem tartozó beszédaradatot korlátai közé képes visszaszorítani. E magyarázatot megértve, kijelenté a sah, hogy a német birod. gyűlés elnökének rendkívüli állását elismerésének különös jelével szeretné megtisztelni. S így jutott Simon ur, a birodalmi gyűlés elnöke, a „nap- és oroszlanrendi” nagykeresztjéhez.

*(Bonmot.) Párisi körökben Thiersnek egy ötletéről beszélnek. Midőn közvetlenül a május 24-ki események után először találkozott MacMahonnal, így szólt hozzá, „kia feletti aggodalmát nyilvánítja, hogy nem sokára neki is Thiers után kell menni: „Tábornagy, ön örökösödést teheti magát állásában, ha akarja.” — „Hogyan?” — kérdezte MacMahon. — „Azt kell tennie, mit Magentánál, hol a csatát megnyerte számunkra. Tamaszkodjék a balszárnyra.” — Csak az a baj, hogy Thiers maga is ezen taktikát követte, mégis elvesztette a csatát.

*(Emberevők.) Az afrikai utazók számítása szerint az ismert néptörzsek között még közel négymillió embervör van. Ezek közül a batták között 200,000, a Niger-deltában 10,000, a fauk között 80,000, a beffaták között 10,000, a niamniakok között 500,000, a miranhák és messaryák között 2000, továbbá Délamerikában 1000 és Ausztráliában 500,000 lakik.

Melléklet a Vasárnapi Ujság 25-ik számához 1873. jun. 22.

T Á R H Á Z.

Irodalom és művészet.

— (Shakespeare jellemképei.) Irta Szentpéteri Brankovics György, magyar kir. honvédhadnagy. E kis kötetben szerző Mars Jameson, Mezière, Rio, Ulrici, Fischer, Schlegel és Röscher után Shakespeare drámáinak hét alakját ismerteti lélektanilag és széptanilag fejtegetve. Coriolán, Macbeth neje, III-dik Rikárd, Lear király, A velencei kalmár Shylock s ugyan ebből a darabból Portia és Lear királyból Edgar van jellemezve e kötetben, melyet október elején egy második fog követni. Szerző úgy látszik inkább csak műkedvelő, mint szakszerinti aesthetikus, s ezért fejtegetései nem elég mélyek s nem mindenütt elég szabatosak. Kivált a bevezető öt cikkcsekében érezzük ezt a hiányt, mely Shakespeare-étől és műveiről általánosan szól. A mint azonban amegnevezett források nyomán az egyes alakok fejtegetéséhez kezd, könyve sokkal élvezhetőbbé válik. Irodalmi viszonyaink közt minden esetre dícséretes tanulmány, hogy Shakespeare legmagasabb és legművészebb alkotásait vizsgálja s ifjúságunknak minden esetre jó szolgálatot tesz a szerző. A könyv Kortész Józsefnél jelent meg. Budapest, 1873. s Aigner Lajos bizománnyában kapható. Ára 1 frt. 20 kr.

— („Schopenhauer Arthur bölcselmi elődei”) cím alatt adta ki dr. Mella Hugo, a kolozsvári egyetemen a német nyelv és irodalom tanára, azt a fölölvásást, melylyel „Schopenhauer Arthur élete, művei és helyzete a német irodalom történetében” című előadásait 1873-ik évi máj. 10-kén megkezdte. E kis füzet egészen a német bölcsészeti irodalom eszmekörében mozog és Schopenhauernek apotheosis-szerű dicsőítése után végig tekint a bölcsészeti történelmének fejlődésén egész Kantig, hogy Schopenhauer, mint világra szóló nagy bölcsészet bemutatassa. A kis füzetben sok a tulás, sok a lelkesedés, s ez mindig elfogultsággal jár. Schopenhauer ismertetőjének inkább a bíralt, mint az imádás volna tiszte. — A füzetke Kolozsvárt, Demjén László kiadásában jelent meg s ára 50 kr.

— („A székely-udvarhelyi ev. ref. kollégium történelme”) cím alatt a 114 lapra terjedő kötet jelent meg, melyet azon kollégium 1873. máj. 22-én tartott két százados emlékünnepe Kis Ferenc történelmi tanár állított össze.

— (Vasady-Balogh Lajosról) „Gondzűz. Eredeti adomák és humoreszkek tárháza” című kis füzet jelent meg, melyben a rossz elbeszélések kívül csak az a bajuk az adomáknak, hogy legnagyobb részt régen ismertek és kopottak; a humoreszok név alatt közölt egy pár semmi néven nem nevezhető prózai dolgocska pedig az irodalmi színvonalat meg sem közelíti s a mellett sok benne az izléstelenség. Irály, mondattan, nyelvtan és helyesírás mind javításokat igényelne még e munkában, mielőtt az irodalmi igényekről szólhatnánk. A különben csinosan kiállított füzet Rosenbergtestvérek tulajdona. Budapest. 1873.

— („Szabadka”) cím alatt Antunovic Mátyás hetilapot indít meg. Előfizetési ára jul. 1-től decz. végéig 3 frt, évnegyedenként 1 frt 50 kr., mely Szabadkára küldendő a szerkesztőséghez. Antunovic mellett a lap társszerkesztője: Balás Imre tanár.

*(A „Képes Kiállítási Lapok”) újabb számai következő tartalommal jelentek meg:

A 13-ik szám tartalma: A magyar ipari osztály művelése. Személyi hírek. Hamdi bey, a kiállítási török biztos (arcképpel). Képeinkhez (3 képpel, u. m.: A művészeti csarnok csúcs-csoportozata. A megnyitási ünnepély. Majlandi szekrény a XVII-ik századból). A magyar bányáipar, II. Az ezüstművelés. Tengerészet. A svéd hadászati pavillon. A toldalékos kiállítás megnyitása. A gépcarnokból. A só a kiállításon. Kiállítási szemle. Irodalom. Vegyesek.

A 14-ik szám tartalma: A keleti mezőgazdasági csarnok, Rodiczky Jenő. Személyi hírek. Harckort (arcképpel). Mezei munkásnök (képpel). A dunagőzhajózási társulat pavillonja (képpel). Sokácok (képpel). A magyar bányáipar, III. A só a kiállításon. A gépcarnok kazánháza. Tengerészet. Kiállítási szemle. Irodalom. Vegyesek.

Közintézetek, egyletek.

*(A magyar tud. akadémiának) jun. 16-án, Horváth Mihály előkötlete alatt tartott gyűlésén Botkai Tivadar r. tag olvasás föl székfoglaló értekezését „Trencsényi Csák Máté és kortársai” címűmel. Az őz tudós hosszas monographiájának csak

egy részleteit mutatá be, azokat, melyek Csák Mátéra, satyjára és nagybátyjára (Péter és Máté) vonatkoznak. Védelmére kelt az eddig sokszor méltatlanul megítélt fúrnak s kimondja, hogy Csák kortársait legalább is egy fővel fölülmulta. 1266-ban született; dalias szép termetű csak sántasága rutitá. Minden megvolt benne, mi céljára nézve szükségesé vala: fényes családi név, nagyratörő lélek, gazdagság a rendkívüli népszerűség a közép és alsóbb osztályok körében. Tizenkét vármegyének ura lévén, Trencsénben fejedelmi udvart s jól ruházott és élelmezett katonaságot tartott. Atyja példája meggyűlölté vele a képmutatással teljes udvari életet. Értekezés a kortörténelmének párhuzamos előadásával igyekszik kimutatni Csák Máté (tulajdonát: Mátyus) nemes lelkiségét, igazságszeretetét s önzéstelen közelméletét. Az eljenzéssel fogadott értekezés után Szilágyi Sándor olvasá föl Nagy Ivánnak „Egy főbenjáró per a XVII. században” című értekezését. Ez értekezésben Nagy Iván egy XVII. századi főbenjáró pórt ismertet, érdekes adalékul akkori erkölcs- és jog-történelmünkhöz.

*(Az „Athenaeum” irodalmi és nyomdai részvénylárslulat) jun. 16-án tartá évi közgyűlést. A fölölvásott üzleti jelentés előadja, hogy a társulat nyomdájának forgalma az ápril végén elmult üzleti évben 450,646 frt 26 krra nevedekett; a nyomatok száma 35 millióra megy. A betűöntőde tiszta jövedelme 4562 frt 72 kr. volt. A jelentés továbbá föllemlíti, hogy noha a „Pesti Napló”, „Hon” és „Fővárosi Lapok” elterjedése folyvaist gyarapodott, az újságokból folyó jövedelem a mult évihez képest valamivel (51,825 frt 34 kr. — 56,173 frt 58 kr. helyett), azaz: 4328 frt 24 krral csökkent, minek oka főleg a lapok kiállítási árának emelkedésében rejlik. A könyvkiadó hivatal e más mozgalmak által elfoglalt időben 760 frt 36 krral kevesebb hasznót tüntet föl a mult évinél. — A társulat részvényeseinek tiszta nyereségeként 100,262 frt 33 krt bocsáthat az idénre rendelkezése alá. A társulat mérlege következőleg alakul: Vagyon: 887,261 frt 59 kr. Teher: 749,571 frt 80 kr. — A társulat a förenceik terén levő szomszéd 8-ik számú háztelket, mely 280 □ ölnyi területű, saját céljaira 140,000 ftért megvette. A jelentés azt is föllemlíti, hogy a társulat nyomdájából, hacsak előre nem látható nehézségek közbe nem jönnek, Petöfi nagy és képes diszkidása még az idén ki fog kerülni. E jelentés helyeilel fogadtatott, s fölölvásása közben Vérei József igazgató megéljenzetett. Azután pedig a kisorsolt 4 választmányi tagot ismét megválaszták b. Kemény Zsigmond kivételével, ki egészségi állapota miatt végleg lemondott; helyette Urvary Lajos választott meg.

*(Magyar egylet) alakult Karlsruheban, ily cím alatt „Karlsruhei magyar egylet.” Alakuló gyűlése máj. 31-én volt, mikor 8 alapító tag több értékes könyven kívül 100 frtot is adományozott. A tagok nagyrésze műegyetemi tanuló.

Egyház és iskola.

*(Unitáriusok gyűlése.) A Királyhágón tul élő unitáriusok — számszerint mintegy 55,000-en — egy évtized óta angol és amerikai hitorsosaik által tetemes pénzösszegekkel segélyeztettek, és azon fölül is jelentékeny kedvezményekben részesítettek; így az unitáriusok londoni főiskoláján ösztöndíj van alapítva erdélyi tanulóik részére. Közélebb több angol unitárius lejtött Pestre, hogy személyesen meggyőződjenek az ügyek állásáról. — A „Hungaria” egyik termében mult vasárnap 18 unitárius gyűlt össze, köztük az angolok részéről a buzgó John Fretwell (londoni előkelő kereskedő), ki az ügy iránti szeretetből megtanulta a magyar nyelvet; az amerikaiak részéről Edw E. Hale bostoni lelkes és az elterjedt, Old and New” lap szerkesztője; továbbá miss Emma Southwick, több amerikai lap levelezője. Magyar unitáriusok közül jelen voltak: Hajós János, Busogány Áron, Domokos Simon, Orbán Balázs Ürmösy Miklós, Sainovics Gyula és Kovács János. A tárgyalás eleinte magyar, később német és angol nyelven folyt. Kovács János — a külföldiek kívánatára — előadta, hogy mi az, mire az unitárius egyház-

nak hazánkban legfőbb szüksége van, t. i. bölcsészeti és hittani tanszékek föllállítása Kolozsvárt, más két iskolánál (Tordán és Sz.-Kereszturon) szintén újabb tanszékek alapítandók, hogy a törvények igényeinek elégtétessék; unitárius irodalmi kör alakítása s ez által nevezetesen unitáriusok műveinek terjesztése, (Channing műveinek magyar kiadására az amerikaiak eddig is küldtek ezer dollárt), s végre miután Kolozsvár megszűnt főváros lenni, egy kis templom építése Budapest, a hol ugys több mint 100 unitárius lakik. Mindezt a külföldiek szükségesnek s pártolásra méltónak találták. Busogány Áron az erdélyi unitárius iskolák szerveztét ismertette, végül pedig Southwick k. a szólt meg, kijelentve, hogy a külföldi hitrokonok kétségkívül rokonszónval nyujtanak segélyeket szegényebb testvéreik nemes céljainak eléréséhez. Hajós János köszönte meg a részvétet és ígéretet. Ezzel a gyűlésnek vége volt, s a társaság a Margit-sziget ment ebédelni. Ott Mr. Hale hálaival említé, hogy a magyar nyelv mily hasznos volt az amerikai háboruban, midőn Fremont tábornok magyarul küldözé sürgönyeit, az ellentáborban nem lévén senki, ki e nyelvet értette volna. Hale ur azt is megígérte, hogy a budapesti unitárius egyház fölépítésére felolvasásokat fog otthon, Bostonban, tartani a magyarországi unitáriusok iskolai viszonyairól.

Ipar, gazdaság, kereskedelem.

— (A vetések állásáról) az ország sok vidékéről kedvezőbb tudósítások érkeznek. A lapok ide vonatkozó hírei közül kiemeljük, hogy Érkövy Adolf kincstári urad. igazgató, ki közelébb bejárta az ország több részét, azt a hírt hozta a képviselőházba, hogy sok helyütt jó termés várható, s a rémhírek nagy része alaptalan. Az első magyar biztosító társulat is több vidékről kapott tudósítást, hogy a rozsa e napokban a jobbra fordult idő kedvező befolyása alatt csaknem egészen eltűnt s az aratási kilátások tetemesen javultak. Egyik temesvári lap is azt írja, hogy desperációra nincs ok, mert ha a rozsa sokat rontott is, a gazdák még mindig türhető közép-aratásra számíthatnak. — Ohajtuk a jó hírek teljesedését.

*(Uj vasbányát) fedeztek föl Lippa közelében, Petirs román falu mellett. Egy 600 láb magas hegy áll itt, mely gazdag vastartalommal bír a nélkül, hogy eddig figyelmen keltett volna. Köröskörül több ezer holdra erdők fekszenek, mely fával látná el a föllállítandó kohókat. Már egy társulat van alakulóban, hogy az új telepet kizsákmányolja.

Közlekedés.

*(A budai gössillót), mely már több hete munkában van, e hó 22-én nyitják meg újból. A pálya minden részében egészen megújított, a gépek mind czélszerűbben készítették el, mint azelőtt voltak. Jelenleg bármily alkalommal, ha baj történne, a kocsiak azonnal megállíthatók.

*(Elevator) lesz a neve azon új hegyi pályának, melyet Széchenyi Ödön gróf a Gellért-hegy alján a rudasfőnőnél tervez. Ez fogja a közlekedést a hegyre közvetíteni. Két egyenesen álló vasrámából fog állani, melynek sibeiben alá s felgördül a személyszállító koci. Fent a hegyen csinos indóház és jogszerű helyiség lesz. E terv kivitele természetesen néhány évbe belekerül s létesítése leginkább attól függ, mennyire lesz a Gellért-hegy a közönség mulató helyévé átalakítva.

Mi ujság?

*(„Nincs ugrás a természetben.”) azt mondja valamely híres természettudós s utána mondja az egész természettudomány. No ha már ez sem ugrás, a mit a természet a másik mult hétről az imént mult hétre mivel, akkor csakugyan nem tudjuk, mit nevezünk ugrásnak. Még néhány nap előtt, ha már épen nem fűtöttünk is a kályhába, de bizony fölvetjük a meleg kabátot s a ki tán röstelne, legalább gypatujjast lopott az inge alá, úgy ment az utcára. Kék orral sétáltunk s fűttük a körminket a hiedeltől. Egész világot azt beszélt, hogy de már csakugyan megbillent a földgolyó tengelye, a természet rendje visszafordul. Junius elején em-

legettük, hogy no tehát mégis beáll egyszer valahára a tél, a mely a mult télen elmaradt. E héten pedig már a kisasszonyok pókhálóból szeretnének csináltatni maguknak viganót, mert a gáz, tillangais, s a jó isten tudná mi mindennek nevezik a piparongynak való sok lehelletzövetet, már igen meleg. A férfiak is olyan kivágtott mellet járnak, hogy egy XIV. Lajos udvari duma is szegélyt volna oly „decolletirt“ járn. Irigyeljük a szántó-vetőt, a ki nem kénytelen dupla tokot huzni a lábára s a ki ráér, vízbe menekül a forró levegő elől. E sorok írója maga sem igen banna, ha ez a karosszék itt alatta egyszerre hideg fürdő káddá válnék, legalább lehűthető méltó haragját az ugrándozó természet ellen. Mert novemberből egyszerre kánikulába ugrani, tisztelet-becsület a természetűdősöknek, de már engedelmet kérünk, mégis csak olyan ugrása a természetnek, hogy valóságos salto mortale.

** (A képviselőház) jun. 19-ki ülésében megkezdte az 1874. évi költségvetés tárgyalását; az általános vitát valószínűleg hamar bevégzik, miután a balközép elfogadja a részletes tárgyalás alapjául a költségvetést csak a szélsőbal ellenzi; sőt azt hiszik, hogy a költségvetés részletes tárgyalása is ezuttal oly gyorsan fog folyni, hogy július első napjaiban befejezik, s az országgyűlés ezután elnapolhatja üléseit.

** (Eötvös-emléktábla.) Karlsbadban jun. 16-án vakolták be a „Mariahilf“-hez címzett ház falába, a nagy-forrással szemben, ama fehér kararai márvány táblát, melyet Engel Adolf Pécsről, a dícsült b. Eötvös J. ott-lakása emlékére készített. A tábla arany betűkkel a következő följelentést viseli magyar és német nyelven: „E házban lakott a magyar író és államférfi b. Eötvös József 1864. nyarán.“

** (A népszínház ügye) Pestváros jun. 18-ki közgyűlésében került tárgyalásra; a közgyűlés elfogadta a nagybizottság s a kormány ajánlatát a telekesere iránt, s így a népszínház létesülése már biztosítva van.

** (Az iparbank) jun. 16-án tartotta volna meg az árverést a hatvani és gránatos-utca sarkán levő, sajátját képező régi posta-házra nézve. De bár jó előre ki volt hirdetve, csak egy ember jelentkezett s az is visszalépett. Ez is bizonyít pénzügyi viszonyaink ziláltsága mellett.

** (A bécsi világioktatás tanulmányozására) Szegedről, tulnyomólag az iparos osztályból, 24 egyén küldetik föl; 10 a városi alaplóból, 10 magán adakozásból, 4 a kormány által nyújtandó segélyből.

** (Az állatkertnek) József főherceg pompás gúmszarvast ajándékozott az alsóti vadaskertből; ily szép példány még a szarvasgazdag erdőben is csak ritkán találkozik. A majomház is megszapordott hat ujonnan érkezett majommal. A tyukok számára pedig most új, czélszerűbb udvarokat készítenek, a földmívelési miniszter támogatása mellett. Várnak tengeri kutyákat is, míg a hazai tőzokból egy példány sincs. Pedig az állatkert hamar benépesülhetne, ha sok tőzok-ajándékot kapna, mert ez a madár az, melyért a nyugatra eső állatkertekből mindig szívesen adnának drága cserélatokat.

** (Ludovicumból) 17 tiszt, két részre osztolva, e hó végén tervfolytali munkálatokra rándul, egy rész Forinyák órnaggyal a Maros-völgybe, a más rész pedig Kápolnay századossal Orsovára, míg 64 hadapród Buljovszky órnagy parancsnoksága alatt három csapatban Veszprém környékére rándul.

** (Eugenia exaszászáné) Chislehurstban közelebb tette le ama kápolna alapkövét, melyben III. Napoleon hamvai fognak nyugodni. A kápolna már augusztusban elkészül.

** (Szállási Istvánnak) a főváros ama derék iparosának, ki százezerekre menő vagyonát mind szegény iparosok gyermekeinek iskoláztatására

hagyta, Pest városa díszes síremléket fog emelni a kerepesi-uti temetőben. Az emlékmintázatát a Schlick-féle vasöntőde készítette, s gránt alapon obeliszket, a fölött pedig az elhunyt mellszobrát tünteti föl. A költségek 9900 forintra vannak számítva.

** (Az öreg Balogh), az első magyar színészek élő maradványa, a „Mátyás diák“ és „Ludas Matyi“ ismeretes szerzője, ki 90 éve daczára egész mostanig szolgálta a színházat, mint nappali pénztárnok, m. kedden kénytelen volt megválni hivatalától. Ugyanis egyszerre szeme homályosodni kezdett, elszédült, összerogyott, s egy pár fiatal színész segíté a kocsira. Az aggastyán egész életében, mindekkoráig beteg nem volt.

** (Alya-gyilkosság.) Karánsebesről írják: A teregovai járásban fekvő Werendin faluban három fiu, az egyik 14, a másik kettő 12 éves (ikrek), atyjukat, midőn az aludt, baltával megölték; a balta élével a halántékokra és a nyakra intéztek csapásokat, azután szétdarabolták holttestét és elásták. Ez oláh fiuk állítása szerint, a tettnek oka azon rossz bánásmód volna, melyben atyjuk őket részesíté. A tettesek fogságban vannak.

† (Halálhíradások.) Futaki gr. Hadik Gusztáv volt honvéd-czrudes s nyugalmazott cs. kir. alczredes, Szemlencen egykori birtokosa, hol az iparosabb gazdálkodás és selyemtermelés érdekében éveken keresztül munkálkodott, f. hó 12-én életének 73-ik évében a promontor-kistényei hegyen, hova egészségének föntartása végett visszavonult, hosszabb szenvedés után jobblétre szenderült. Szolgált a hazát mint katona híven s teljes odaadással; szolgált annak mint gazda és kertész, tagja volt az orsz. gazdasági egyesületnek, s hol buzgalom és áldozatkészséggel kellett a köznek szolgálni, mindig az elsőnek sorában állt. A történetileg emlékeztet Hadik család sarjadéka volt. — Nagy-Váradon f. hó 14-én hunyt el Kalotay Mihály nyugalmazott százados, ki körülbelül ötven évet töltött nyugalomban. A kilenczven felé közeledő vén katona még I. Napoleon idejében katonáskodott, s nem egy csatában vitézül viselte magát. — Soltsz Lajos, volt nagybajomi gyógyszerész, egy év óta visszavonultságban élő pesti lakos elhalálozott, végredeleltelleg mind rokonainak, mind hazai köz- és jótékony intézeteknek tekintélyes összeget hagyományozott. — Meghalt továbbá: Baján Pilasszanovics Péter, az egész környék által tisztelt aggastyán, 88 éves korában; Técsőn Dallos János szolgabíró, Máramarosmegye buzgó tisztviselője. — A külföldön Raumer Frigyes, a német történetbuvárok Nestora, ki több ízben politikai szerepet is játszott, halt meg 92 éves korában. Egyik leghíresebb munkája: „Európa története a XV. század vége óta.“

Nemzeti színház.

Péntek, jun. 13. „A fertálymagnások.“ Vigjáték 4 felv. Irta Berczik Árpád
Szombat, jun. 14. „Faust.“ Opera 5 felv. Zenéjét szerzette Gounod. (Hauck M. k. a. föllepteül.)
Vasárnap, jun. 15. „A vén bakancsos és fia a huszár.“ Népszínmű 3 felv. Irta Szigeti József.
Hétfő, jun. 16. „Az erdő szépe.“ Dráma 5 felv. Irta Feuille Octave; ford. Feleki.
Kedd, jun. 17. „Romeo és Júlia“ Opera 5 felv. Zenéjét szerzette Gounod. — (Hauck M. k. a. föllepteül.)
Szerda, jun. 18. „A légyott.“ Vigjáték 1 felv. Irta ifj. Ábrányi K. — „Egy nő, kinek elvei vannak.“ Vigjáték 2 felv. Irta Dobsa L.
Csütörtök, jun. 19. „Fra Diavolo.“ Opera 3 felv. Zenéjét szerzette Auber. — (Hauck M. k. a. föllepteül.)

Szerkesztői mondanivaló.

— Nagy-Várad. M. K. A visszaemlékezésben van némi költői hangulat; de nincs még költői alakítás, mely az érzéseket s gondolatokat egyedül keresheti művé. A befejezés nem mond semmit, s nem oldja meg az előzmények által felvetett hangulatot, hanem csak visszatér oda, nem tudván hova menni. Igyekezzék először alapeszméjével és czéljával tisztában lenni, mielőtt írni leül.
— B. S. „A Tivornyában“ bizony nem dithiramb. Jóformán semmi sem. Másfél jó sor mégis van benne; ez

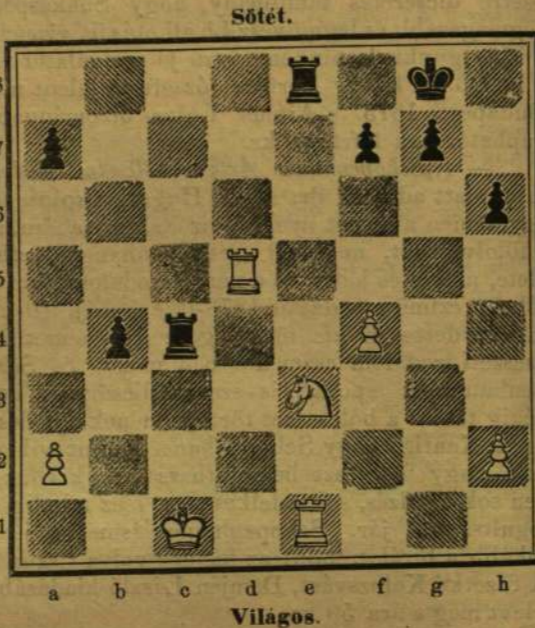
hogy: „— igyál, örökké a világ sem áll!“ — csakhogyan est Vörösmarty írta.
— D. P. Mi elhisszük, hogy önek a „Haldokló honvéd“ legkedvesebb verse. De részünkről nem találtunk benne egy jó vonást sem. S ha a többi még gyöngébb: nem is kérünk több mutatványt.
— „Bizalom.“ Hosszadalmas, üres, laposra kinyujtott valami. Aztán mit gondol ön az ilyen képek alatt, mint „az ifjúságnak aranyozott (!) álma, mely fón a felhőkbe veri gyökereit“? — mi nem tudunk alatta képzelní semmit, pedig a kép talán arra való volna, hogy az olvasó elképzelhesse.
— Pest. S. I. A czikk épen nem egy van írva, hogy használhatók. A mellékelt rajok még vázlatoknak is olyan gyarolok, hogy mit sem lehet belőlök készíteni.
— Pest. M. J. Az elbeszélések nem tárgya, sem előadása meg nem uti a mértéket. Mint iskolai gyakorlat tán érdemelne némi figyelmet.

SAKKJÁTÉK.

Bécs-London közötti versenyjátéka.

(Folytatás.)

Világos (London)	Sötét (Bécs)	Világos (London)	Sötét (Bécs)
20. Vc5-d4	Bf8-d8	27. Vd6-e7	c5-b4:
21. He3-d5:	Kg8-f8	28. Bd1-d7:	Bd8-e8
22. Hd5-e6	Kf8-g8	29. Vc7-d6	Vg6-d6:
23. Ff1-c4	Ba8-e8	30. B47-d6:	Fe4-g2:
24. Bh1-c1	Ff5-e4	31. Bd6-d4	Fg2-d5
25. b2-b4	b7-b6	32. B44-d5:	Bc8-c4†
26. Vd4-d6	b6-c5:		(Folytatjuk.)

Előfizetési fölhívás
VASÁRNAPI UJSÁG
és
Politikai Ujdonságok
1873-ik évi július—decemberi folyamára.

Előfizetési föltételek:
A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: 6 frt
Félévre (július—december) 6 frt
Csupán a Vasárnapi Ujság:
Félévre (július—december) 4 frt
Csupán a Politikai Ujdonságok:
Félévre (július—december) 3 frt
Egyes előfizetők legelőszörben postai utalvány által eszközölhetők, a melyre bérmentésül csak egy darab 5 krajczáros bélyeg kivántatik.
† Tíz előfizetett példányra gyűjtőinknek egy tisztelepéldányval szolgálnya.
Pest, június-hó 1873.

TARTALOM.

Pólya József (arczkép). — A várrom. — A nagymáni lédája. — Az erdélyi szászokról (képpel). — Utazás egy jégdarabon (képpel). — Magyar Amerika, IV. — A meteorológiáról, I. — Egy amerikai vállalkozó, III. (képpel). — Egyveleg. — Tárház: Irodalom és művészet. — Közintézetek, egyletek. — Egyház és iskola. — Ipar, gazdaság, kereskedés. — Közlekedés. — Mi ujság? — Nemzeti színház. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti-naptár.

Felelős szerkesztő: Nagy Miklós (L. magyar-utca 21. sz.)

Előfizetési föltételek: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 12 ft. — Félévre 6 ft.
Csupán a Vasárnapi Ujság: Egész évre 8 ft. Félévre 4 ft. — Csupán a Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft. — Félévre 3 ft.
Hirdetési díjak, a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságokát illetőleg: Egy négyszer használt peit sor, vagy annak helye, egyszeri igtatásnál 10 krajczárba; háromszori vagy többszöri igtatásnál csak 7 krajczárba számítatik. — Kiadó-hivatalunk számára hirdeteményeket elfogad Bécsben: Oppelik Alajos, Wollzeile Nr. 22. és Haasenstein és Vogler, Wollzeile Nr. 9. — Bélyegdíj, külön minden igtatás után 30 kr.

Sayous Ede.

Hála istennek, barátaink száma, a kik értünk a nagy világ előtt jó szót tesznek, elég nagy már. S fájdalom, az ismeretlenség viszonyainkkal, történelmünkkel, irodalmunkkal, köz- és társadalmi életünkkel, oly általános meg mindenfelé, hogy ily szószóló jó barátokra még mindig szükségünk van s még soká szükségünk lesz. Illó, hogy mi is megbecsüljük őket s barátságukért és nekünk tett jó szolgálataikért viszonzásul, emlegessük mi is szeretettel s hálnk jeleil ismerkedjünk meg velök közelebről, hogy a nemzetünknek tett szives szolgálatakon kívül egyéb érdemeiket is méltányolhassuk.
Lapunk olvasói talán emlékezni fognak még közleményeinkre, melyekben részletesen ismertettük Sayous Edének, a derék fiatal francia író-és tudósnek „Magyarország és irodalmának története 1790-től 1815-ig“ czimű munkáját. E mű a mily rokonszenves irányunkban, ép oly alapos tanulmány is egy oly korszakról, mely épen közvetlenül előzte meg a mostani nemzedék életkorát, mely irodalmi és politikai ujzásületeisünk előkészületeivel, s előküzdelmeivel telt el, de a mely a legutóbbi időig, épen a legkevésbé volt tisztába hozva történetiróink által, s csak mióta Horváth Mihály „Magyarország történetét“ — a „Huszonöt év történetével“ áthidalta, van némi részletességgel megírva itthon is; és Sayous munkájáról, általában véve is s különösen mint idegenről, nem mondhatunk nagyobb dicséretet, mint midőn azt mondjuk: hogy nemcsak lelkiismeretesen fölhasznált mindent, a mit hazai íróinknál, Horváth M. legujabb dolgozatait is bele értve, találhatott, hanem azokon kívül eredeti forrásokból, még föl nem dolgozott

kutatókból is merített, s mindezt a magyar szellem és a magyar viszonyok oly teljes fölfogásával, mintha közöttünk született s élt volna.
Az igaz, hogy Sayousnak, s családjában, hagyományos lehetett egy soká elnyomott és sokkép kijátszott nemzet alkotmány-küzdemei s történelmi joga iránti rokonszenv. Ő egy francia protestáns család ivadéka, mely épen azon a keserű sorstapasztalaton ment át, mint a XVII. és XVIII. században hazánkban is annyi protestáns család. — Sayous családja déli Franciaországban volt honos s neve ott még ma is jóhangzású. De a mult században, mikor a huguenoták ivadéka ellen újra megkezdődött a reakció, a

Sayous is, annyi más protestáns családdal együtt száműzettek őseik honából s a szabad Svájc nyitotta meg nekik vendégszerető kapuját s adott biztos menhelyet az üldözötteknek. Itt, s jelesen a Kalvin városában, a vallásszabadság egyik erős védbástyájában, Genfben született Sayous Ede, 1842. január 10-dikén.

Tíz éves gyermek volt még csak, midőn apja visszköltözött hazájába, hol már semmi sem gátolhatta többé, hogy Párisban telepedhessék meg, hol a protestáns egyház szabadon virágzott s virágzik ma is. A fiu, ki eddig csak a szülői háznál tanult, itt kezdette meg nyilvános iskoláit s itt végezte be és pedig oly kitünő sikerrel, hogy alig töltve be 21 évét, már 1863-ban maga is tanár lehetett. Tanári pályáját a versaillesi lyceumban kezdette meg, hol azonban nem maradt soká, mert már két év mulva (1865) Párisba a Charle-Magne (Nagy-Károly) lyceumba hívták meg, a történelem tanárának.

SAYOUS EDE.

HETI NAPTAR.

Hónapi-és Hettnap	Katholikus és protestáns naptár	Görög orosz naptár	Izraeliták naptára	N a p			H o l d									
				hossza	kél	nyug.	hossza	kél	nyug.							
22 Vasár	E 3 Paulina	E 2 Albán	10 G 2 Timoté	Siv. R.	f.	p.	ó.	p.	ó.	p.						
23 Hétfő	Eberhard	Sidonia	11 Bertal.	27	91	14	2	8	1	55	6	2	7	5	51	
24 Kedd	Ker. sz. János	Iván	12 Onophrus	28	91	58	4	3	8	1	68	27	2	88	7	3
25 Szerd.	Prosper	Ílmos	13 Aquillus	29	92	55	4	4	8	1	81	24	3	16	8	10
26 Csüt.	János és Pál	Jeremiás	14 Elizex pr.	30 Roschod.	93	52	4	4	8	1	94	8	4	3	9	3
27 Pént.	László király	15 Álmos	15 Álmos	1 Thamuz.	94	40	4	5	8	1	106	36	5	1	9	49
28 Szom	Leo pápa	16 Tichó	3 S Csuk	2	95	47	4	5	8	0	119	1	6	7	10	17
					96	44	4	6	8	0	131	9	7	14	10	44

Holdváltozások. • Ujhold 24. 10 óra 28. 5 perczkor este.